

Project 2020-1-DE01-KA226-HE-005742

CoMMITTEd

Covid, migranten en minderheden in lerarenopleidingen: Een observatorium voor nepnieuws ter bevordering van kritisch denken en digitale geletterdheid in tijden van crisis.

E-Handboek voor leraren en leraren in opleiding.

Auteurs:

Araújo e Sá, M. H., F. Gerwers, S. Gintsburg & M. Spotti (red); S. Ambrósio; R. Breeze; L. Brinkmann; H. Dedecek Gertz; J.J. de Rooter; P. Gerns; M. Gonçalves; F. Martins; S. McMonagle; S. Melo-Pfeifer; L.S. Oliveira; S. Senos; A.R. Simões; M. Teixeira & R. Torres.

DOI: 10.25592/uhhfdm.11396

URL: <https://committedobservatory.eu/en/home/>

Ontwerp: Criamagin

Februari 2023

Deze leermiddelen zijn onder licentie vervaardigd van Creative Commons Attribution 4.0 International License.

CoMMITTEd is een project dat medegefinancierd wordt door de Europese Unie in het kader van het Erasmus+-programma. De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie houdt geen goedkeuring in van de inhoud, die uitsluitend de standpunten van de auteurs weergeeft, en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor het gebruik dat eventueel wordt gemaakt van de informatie in deze publicatie.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING TOT CoMMITTEd	04
1.1 De aanleiding.....	04
1.2 Waar gaat CoMMITTEd over?.....	05
1.3 Waar gaat dit E-Handboek over?.....	08
2. NEPNIEUWS EN HET ONDERWIJS	09
2.1 Wat is nepnieuws?.....	09
2.2 Hoe kunnen we met nepnieuws omgaan in het onderwijs?.....	12
3. HET NEPNIEUWS OBSERVATORIUM	18
3.1 Organisatie.....	18
3.2 Inhoud.....	21
3.3 Suggesties voor gebruik	23
3.3.1 Gebruik van het Observatorium in specifieke vakken en in het hele curriculum.....	24
3.3.2 Gebruik van het Observatorium in lerarenopleidingen.....	26
4. DE MODULES VOOR LERARENOPLEIDINGEN	31
4.1 De aard van nepnieuws: tendensen in het verleden en het heden.....	31
4.2 De interactieve e-modules.....	35
4.2.1 Organisatie en structuur.....	35
4.2.2 Inhoud.....	36
E-module Interculturele competentie ontwikkelen door nepnieuws over migranten en minderheden te analyseren	
E-module Van het opsporen tot het gebruik van nepnieuws als pedagogisch instrument in een onderwijsomgeving: aandacht voor de ontwikkeling van interculturele competentie.	
4.3 Suggesties voor gebruik.....	44
4.3.1 Als e-module voor zelfstudie.....	44
4.3.2 Als onderdeel van lerarenopleidingen.....	45
5. CONCLUSIE	48
6. BIBLIOGRAFIE	49
7. BEGRIPPENLIJST	52

INLEIDING TOT CoMMITTEd

1.1 DE AANLEIDING

Nepnieuws is geen recent verschijnsel en evenmin een verschijnsel waar mensen met een lager opleidingsniveau vatbaarder voor zijn. Bovendien gaat nepnieuws bijna nooit over iets dat helemaal nep is. In feite is het een mengeling van feiten en drogredenen, een cocktail van emotionele triggers en zogenaamde gaslightingstrategieën (zie begrippenlijst in de bijlage voor de betekenis van dit woord) die nepnieuws zo lastig te onderscheiden maken. Wat nepnieuws tegenwoordig zo'n terugkerend fenomeen maakt, is de snelle online-circulatie en de snelle uitbreiding ervan via het internet. Zoals Ang, Anwar en Jayakumar aangeven, zijn 'schaal, omvang en snelheid kernelementen van het probleem' (2021, p. 9; Engelse citaten in deze tekst zijn alle in het Nederlands vertaald).

In tijden van crisis, controverses en pandemieën is het publiek ontvankelijker en vatbaarder voor het geloven in nepnieuws, en nog meer als valse of onware feiten en verhalen zijn ingebed in datgene waarin zij al geneigd zijn te geloven. Dit betekent dat zowel ideologieën als cognitieve en emotionele aspecten van invloed zijn op het al dan niet geloven in wat mensen lezen, horen en/of zien. Tegenwoordig kan elke controversiële uitspraak met een pakkende afbeelding en een provocerende hashtag worden opgepikt door degenen die de emoties achter de post delen, en die dan vrijwel onmiddellijk viraal worden (Breeze & Gintzburg, te verschijnen).

De Covid-pandemie was de aanleiding voor het CoMMITTEd-project, en de naam weerspiegelt de achtergrond ervan: Covid, migranten en minderheden in lerarenopleidingen: Een observatorium voor nepnieuws ter bevordering van kritisch denken en digitale geletterdheid in tijden van crisis (De Engelse titel luidt: Covid, Migrants and Minorities in Teacher Education: A Fake News Observatory to promote Critical Thinking and Digital Literacy in Times of Crisis (URL: <https://committedobservatory.eu/en/home/>).

Het internationale team van het project was zich bewust geworden van een problematisch verband dat in de pers (online en gedrukt) en in de sociale media circuleerde en dat de oorsprong en de verspreiding van het SARS-Covid-virus in verband bracht met verschillende etnische of sociale groepen, meestal migranten en minderheden. Belangrijk is dat dit verschijnsel niet land gebonden was (Duitsland, Spanje, Nederland en Portugal zijn in het team vertegenwoordigd), maar op de een of andere manier aansloot bij de min of meer racistische en bevooroordeelde verhalen die in elk land al in omloop waren. Dit nepnieuws hield verband met en werd gevoed door bepaalde bestaande nationale verhalen of narratieven over minderheidsgroepen, waardoor deze geloofwaardig werden voor het grote publiek, dat tijdens perioden van lockdowns thuis opgesloten zat en bijzonder kwetsbaar was voor de effecten van wijdverbreide sensatiejournalistiek.

De pandemie bracht ten minste twee fasen van nepnieuws met zich mee. De eerste fase houdt verband met de oorsprong van de pandemie ('Herinner je je het "China-virus"?'), waardoor sommige etnische groepen in het brandpunt van collectieve woede en kwaadaardige aanvallen kwamen te staan. De naamgeving van de varianten van SARS-CoV-2 ('Herinner je je de Zuid-Afrikaanse, Braziliaanse of Britse variant?') droeg bij tot de verspreiding van het idee dat andere mensen meer vatbaar waren voor of betrokken waren bij de verspreiding van de pandemie. Tot zondebok maken, de schuldigen vinden, werd bijna even belangrijk als de slachtoffers genezen en een genezing vinden. De tweede fase betrof het noemen van mogelijke therapieën tegen de ziekte (van behandelingen met hydroxychloroquine, tot het innemen van bleekwater en andere behandelingen die op zijn zachtst gezegd gevaarlijk zijn). En toen er eindelijk een mogelijkheid tot genezing in zicht kwam met vaccins, werd er nieuwe nepnieuws-berichten gecreëerd en verspreid over de mogelijke makers, mogelijke agenda's en mogelijke effecten.

Nepnieuws-items over vaccins namen toe: voor degenen die niet geloofden in de genezende kracht van de vaccins, behoorden de makers ervan tot kwaadaardige groepen binnen een internationale samenzwering die als doel had de wereld te veroveren en de meerderheid van de wereldbevolking blijvende schade toebrengen (Breeze, 2021); voor degenen die wel in de vaccins geloofden, betekende het idee dat sommige etnische en religieuze groepen sceptischer waren over het vaccin en weigerden het te nemen, dat zij de rest van de bevolking in gevaar brachten. Bovendien circuleerden onder de laatste groep, de fervente voorstanders van vaccinatie, talrijke berichten waarin werd beweerd dat de autoriteiten migranten en leden van religieuze en etnische minderheden het eerst vaccineerden, en daarmee de lokale bevolking discrimineerden (Breeze & Gintzburg, te verschijnen).

1.2 WAAR GAAT COMMITTEd OVER?

Denk je als lezer dat je, in deze tijd van de toename van allerlei informatiebronnen met al of niet kloppende informatie en burgerjournalistiek, die niet meer nodig heeft dan een niet-geverifieerd verslag op sociale netwerken, dat je de kennis en vaardigheden hebt om nepnieuws te identificeren?

Ben je ooit gevallen voor een samenzweringstheorie?

Denk je wel eens na over je vaardigheden om anderen bewust te maken van nepnieuws?

Vind je dat nepnieuws besproken moet worden op school, zowel in specifieke vakken als in het hele curriculum?

Maak je je zorgen over je vaardigheden om nepnieuws over verdeeldheid zaaiende en problematische onderwerpen in je lessen te introduceren? CoMMITTEd heeft middelen ontwikkeld om leerkrachten te helpen met deze professionele behoeften. Hiervoor is het project in de wereld van nepnieuws gedoken, is intensief gewerkt aan casestudies uit heel Europa, is toegepast onderzoek ontwikkeld met studenten en docenten in de vier partnerlanden (Duitsland, Spanje, Nederland en Portugal), en is inzicht ontwikkeld in de taal die wordt gebruikt om nepnieuws en andere gerelateerde fenomenen te analyseren (heb je bijvoorbeeld wel eens gehoord van **astroturfing** of **gaslighting**? Zie de begrippenlijst aan het einde van dit boek).

INLEIDING TOT CoMMITTEd

Het CoMMITTEd-project heeft als expliciet doel het vingerwijzen naar migranten en minderheden als schuldigen voor sociale, onderwijs-, economische en gezondheidsproblemen tegen te gaan. Het doel is om leerlingen en leraren in opleiding instrumenten aan te reiken om de verspreiding van nepnieuws en haatdragende taal te stoppen of te beperken. Deze haatdragende betogen zijn zeer prominent aanwezig, vooral door het bredere gebruik van sociale media en sociale netwerken. De hulpmiddelen voor leraren zijn bedoeld om de digitale, media- en nieuwsvaardigheden van leraren en leraren in opleiding op te bouwen (zie tabellen 1 en 2), die nodig zijn om teksten in analoge en digitale omgevingen kritisch te lezen, te interpreteren en te verwerken.

Met de middelen van het CoMMITTEd-project willen we het kritisch denken van studenten en leraren in opleiding vergroten door hen te helpen kritische (multimodale) discoursanalysevaardigheden te verwerven en hun digitale onderwijscompetenties te versterken, wat leidt tot professionele ontwikkeling. Om dit doel te bereiken heeft het multidisciplinaire CoMMITTEd-team drie hulpmiddelen ontwikkeld:

- Het CoMMITTEd Observatorium van Nepnieuws (details in hoofdstuk 3), een onlinedatabase met voorbeelden van desinformatie die migranten en minderheden in verband brengen met de Covid-19 pandemie. Deze voorbeelden zijn geanalyseerd en gedeconstrueerd om pedagogische middelen te ontwikkelen die docenten kunnen gebruiken voor de ontwikkeling van kritisch denken en (multimodale) discoursanalysevaardigheden.
- Twee online e-modules voor lerarenopleidingen (details in hoofdstuk 4), vergezeld van een inleidende module over nepnieuws, geschikt om te integreren in onderwijssettings, hetzij voor leraren om te implementeren met hun studenten, hetzij voor lerarenopleiders om te implementeren in (initiële, voortgezette of permanente) lerarenopleidingen. De eerste module, 'Interculturele competentie ontwikkelen via de analyse van nepnieuws over migranten en minderheden', richt zich op de vaardigheden voor het interpreteren van en omgaan met anders-zijn. De tweede module, 'Van detectie tot gebruik van nepnieuws als pedagogisch instrument in een onderwijsomgeving', verkent het pedagogisch potentieel van nepnieuws en richt zich op de ontwikkeling van interculturele competentie als sleutelcompetentie in het omgaan met 'othering' of anders-zijn.
- Dit pedagogisch E-Handboek, dat informatie en ideeën presenteert over het gebruik van de eerdergenoemde middelen, zowel op scholen als in lerarenopleidingen. Het bevat tevens een begrippenlijst als bijlage.

Met deze leermiddelen bevordert het CoMMITTEd-project een bewustere omgang met informatie, een meer verantwoord gebruik van digitale technologieën en wat deze met zich meebrengen, en ook kritische denkvaardigheden, die volgens ons centraal staan bij levenslang leren.

Ondanks de duidelijke noodzaak om desinformatie en nepnieuws in het onderwijs aan te pakken, zijn er nog steeds weinig middelen die specifiek zijn ontworpen voor pedagogische doeleinden en voor lerarenopleidingen (bijv. Digital learning lab¹, Klicksafe²). Theoretisch wordt in sommige publicaties al ingegaan op kwesties als 'onderwijs in de tijd van desinformatie' (Parker, te verschijnen) en wordt nagedacht over hoe desinformatie kan worden omgezet in pedagogische hulpmiddelen (Melo-Pfeifer & Dedecek Gertz, 2022). Het CoMMITTEd-team beweert niet dat deze middelen een antwoord bieden op alle mogelijke problemen in verband met het maken, de circulatie en consumptie van nepnieuws, of dat ze één antwoord geven op de vraag hoe nepnieuws in schoolcontexten moet worden aangepakt. Het belangrijkste doel, gezien het thema van het CoMMITTEd-project, is de ontwikkeling van kritische lees- en interpretatievaardigheden bij de behandeling van nepnieuws met betrekking tot minderheden en migranten, en de bevordering van interculturele competentie (Byram, 1997). Onder interculturele competentie verstaan we het geheel van houdingen, kennis en vaardigheden die een individu nodig heeft om deel te nemen aan ontmoetingen tussen individuen die zich identificeren of geïdentificeerd worden als behorend tot verschillende groepen. De middelen die in het kader van het CoMMITTEd-project zijn geproduceerd, richten

zich op het vermogen om aan de hand van specifieke discursieve en multimodale decodeerstrategieën kritisch te interpreteren wat gewoonlijk wordt aangeduid als nepnieuws. Deze analytische vaardigheden kunnen vervolgens worden vertaald naar onderwijscontexten, waar leraren voor de taak staan om een eerlijker en gelijkwaardiger samenleving te ontwikkelen en om fenomenen als haat zaaien te bestrijden.

¹<https://digitalllearninglab.de/>

²<https://www.klicksafe.de/desinformation-und-meinung>

1.3 WAAR GAAT DIT E-HANDBOEK OVER?

Dit pedagogisch E-Handboek behandelt weliswaar niet alle kwesties in verband met de ontwikkeling van competenties van leerkrachten om met nepnieuws om te gaan, maar werd ontworpen als een praktische hulpbron voor leerkrachten en lerarenopleiders over mogelijke manieren om de discussie over nepnieuws in hun lessen te integreren. Het presenteert theoretische en praktijkgerichte principes met betrekking tot kritische (multimodale) discoursanalyse en de implementatie ervan in lessen en lerarenopleidingen.

Dit pedagogisch E-Handboek omvat:

- Een presentatie van het project, de theoretische principes ervan, het empirische materiaal, en informatie over hoe nepnieuws in de pers en in sociale digitale media kan worden geïdentificeerd, en over hoe het kan worden omgezet in pedagogische middelen;
- Richtsnoeren over hoe het Observatorium voor Nepnieuws kan worden gebruikt (en eventueel verder ontwikkeld), en hoe het kan worden gebruikt in klassen en in lerarenopleidingen;
- Tips en suggesties voor het gebruik van het Observatorium voor Nepnieuws in vakken in het voortgezet onderwijs;
- Richtsnoeren voor het gebruik van de twee geproduceerde e-Modules ('Interculturele competentie ontwikkelen' en 'Nepnieuws als pedagogische instrumenten'), voor zowel onafhankelijke als institutionele gebruikers, in lerarenopleidingen;
- Een begrippenlijst met kernbegrippen die het project en de resultaten ervan definiëren en die van het grootste belang zijn voor leraren en lerarenopleiders.

2.1 WAT IS NEPNIEUWS?

Manipuleren en liegen zijn geen nieuwe verschijnselen in de communicatie in de publieke sfeer. Lang voordat iedereen bekend raakte met de term ‘nepnieuws’, spraken sociaal analisten als Walter Lippmann, in de jaren ‘20, en Edward S. Herman en Noam Chomsky in de jaren ‘80 al over hoe de pers werkte binnen een logica van wat ‘manufacturing consent’ of ‘het ontwikkelen van overeenstemming’ of ‘het beïnvloeden van de publieke opinie’ werd genoemd. Zij verschilden echter van mening. Voor Lippmann was ‘manufacturing consent’ een legitiem doel van de journalistiek. Hij vond dat mensen geneigd waren irrationeel te zijn en dat de journalistiek daarom de plicht had om wat hij ‘de publieke opinie’ noemde te beïnvloeden en te beheren. Hoewel dit standpunt aantoont dat hij zijn Amerikaanse medeburgers blijkbaar niet bijzonder slim vond, was zijn voornaamste zorg wel een legitieme: de instandhouding van de democratie. Hoewel Lippmann zich bewust was van het probleem van het stereotyperen van groepen mensen, ging hij er in zijn standpunt over de ‘publieke opinie’ van uit dat mensen niet in staat waren tot behoorlijk kritisch denken - en dat de journalistiek hun moest vertellen wat ze moesten denken.

Herman en Chomsky dachten daar later anders over. Herman en Chomsky analyseerden het medialandschap in de Verenigde Staten vanuit een kritisch perspectief en wezen erop dat de journalistiek in de jaren tachtig een al te kritikloze positieve kijk op het regeringsbeleid bevorderde. Zij beweerden dat de massamedia het publiek de toegang tot kritische perspectieven ontzegden, waardoor instemming met de standpunten van de regering en de hegemoniale opvattingen van de rijke klassen werd gecreëerd. Dit was de kerngedachte van het ‘propagandamodel’ van massamediale communicatie. Met andere woorden, de journalistieke taak om een functionerende democratie te handhaven was onmogelijk, omdat er alleen eenzijdige standpunten werden gepubliceerd en uitgezonden. Tegenwoordig heeft het internet de verspreiding van kritische standpunten ten opzichte van gevestigde perspectieven vergemakkelijkt, maar dat kan zowel gebeuren in de lijn van wat Herman en Chomsky aanbevalen (de verspreiding van kritische meningen) als op een ontwrichtende manier die noch bijdraagt tot het behoud, noch tot de verbetering van de democratie.

Wat deze auteurs bedoelden, beschouwen wij tegenwoordig als ‘informatiestoornissen’. Wij kunnen deze definiëren als activiteiten en processen die verband houden met het ontwikkelen, delen en consumeren van informatie die scheef, partijdig of ronduit onjuist is. Dit kan verschillende vormen aannemen. Toen Herman en Chomsky schreven, ging het bijvoorbeeld om ‘propaganda’ in de massamedia, zoals gedrukte journalistiek, radioprogramma’s en traditionele tv-zenders. Tegenwoordig is een belangrijk punt van zorg dat nepnieuws op sociale mediaplatforms, zoals Twitter, Facebook en andere platforms circuleert. Claire Wardle en Hossein Derakhshan stellen in 2017 voor om bredere, abstracte categorieën te gebruiken om deze twee voorbeelden te beschrijven. Door abstracte concepten te gebruiken op basis van concrete voorbeelden, kunnen we de complexiteit van het fenomeen ‘informatiestoornissen’ vangen - wat het ook gemakkelijker maakt om ze in hun verschillende vormen te identificeren. Wardle en Derakhshan (2017) onderscheiden drie categorieën van ‘informatiestoornissen’. Het gaat om de volgende³:

- **Misinformatie** is wanneer onjuiste informatie wordt gedeeld, maar er geen schade wordt beoogd;
- **Desinformatie** is wanneer bewust valse informatie wordt gedeeld om schade te berokkenen;
- **Van ‘malinformatie’** is sprake wanneer echte informatie wordt gedeeld om schade te berokkenen, vaak door informatie die bedoeld is om privé te blijven naar de publieke sfeer te verplaatsen.

³Zie pagina 5 van het rapport van Wardle en Derakhshan: ‘Information Disorder: Towards an Interdisciplinary Framework for Research and Policy-Making’, published by the Council of Europe in 2017. Link: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-forresearch/168076277c>

In het Nederlands bestaan de begrippen misinformatie en malinformatie niet. Het Nederlands kent slechts de term desinformatie. Om echter recht te doen aan de categorieën van Wardle en Derekhshan en een verder goed begrip van de termen in onze behandeling van nepnieuws handhaven we de termen misinformatie, desinformatie en malinformatie.

Een voorbeeld van ‘misinformatie’ kan zich voordoen bij het brengen van nieuws over een buitengewone gebeurtenis: soms, terwijl de oorzaken en gevolgen van de gebeurtenis nog onduidelijk zijn of zich ontwikkelen, kunnen journalisten informatie uitzenden die onjuist blijkt te zijn naarmate de situatie evolueert. Een voorbeeld van ‘desinformatie’ is wanneer een publiek figuur tweet dat migranten COVID veroorzaken’ en dat probeert te illustreren met een gemanipuleerde grafiek die valse statistieken toont die zijn bewering zouden ondersteunen. Het Observatorium van Nepnieuws dat in het kader van CoMMITTEd is opgezet, heeft tal van concrete voorbeelden als deze. Een voorbeeld van ‘mal-informatie’ is het hacken en lekken van een actuele e-mailwisseling tussen klimaatwetenschappers. De hackers, ontkeners van door de mens veroorzaakte klimaatverandering, contextualiseren dan betreffende e-mails en maken ze openbaar om te proberen klimaatonderzoek af te schilderen als bedrog.

Andere onderzoekers noemen valse informatie die als nieuws wordt gepresenteerd ‘mediamanipulatie’ (bv. Alice Marwick en Rebecca Lewis in 2017) of ‘informatieoorlog’ (bv. Irina Khaldarova en Mervi Pantti in 2016). De laatste jaren is er een tendens om de term nepnieuws te gebruiken voor al deze categorieën. Dit maakt het gemakkelijker om het onderwerp van discussie beter te begrijpen (daarom hebben wij besloten deze term in ons E-Handboek te gebruiken). De eenvoud en rechtlijnigheid van deze term heeft echter ook zijn keerzijde, want hij kan het verschijnsel ook minder complex doen lijken dan het in werkelijkheid is. Dat komt in de eerste plaats doordat nepnieuws doorgaans wordt geassocieerd met verzonden, volledig valse informatie, maar niet met informatie die feitelijk juist zou kunnen zijn. In werkelijkheid is dit echter niet altijd het geval - sommige nepnieuwsberichten kunnen gebaseerd zijn op correcte feiten die overdreven zijn of op een eenzijdige manier zijn gepresenteerd (zoals ‘migrant zijn allemaal ongevaccineerd’); sommige andere zijn uit hun verband gerukt, en sommige zijn verkeerd. Natuurlijk is er altijd een deel van de stukken dat volledig onjuist is (zoals ‘er worden microchips in mensen geplaatst door middel van vaccins’). Een andere kritiek van mediaonderzoekers is dat ontwrichtende publieke figuren zich de term hebben toegeëigend om haatdragende betogen te voeden en dat het een contradictie in terminis is: als iets als nep wordt beschouwd, kan het niet worden geassocieerd met ‘nieuws’). Om de communicatie te vergemakkelijken, hebben we het hier, als we het over nepnieuws hebben, over media-inhoud die elk van de drie eerdergenoemde aspecten kan aannemen (mis-, des- of mal-informatie). Bovendien hebben we het over wat niet alleen op sociale mediaplatforms maar ook in tekstvorm wordt gepubliceerd. Het gaat dus om alle soorten bronnen (van gevestigde journalistieke bronnen tot ronduit onbetrouwbare websites) en alle soorten formats (van alleen tekst tot video’s).

We hebben gezien dat de bezorgdheid over informatiestoornissen niet nieuw is. In feite zijn complottheorieën en campagnes om reputaties te besmeuren en dissidenten te provoceren waarschijnlijk zo oud als de geschiedenis van de mensheid. Daarom is het meest interessante aspect voor ons als onderzoekers en opvoeders als het gaat om wat er vandaag online circuleert, misschien niet om de vorm en de inhoud van nepnieuws, maar

om de redenen erachter. Begrijpen wie nepnieuws creëert, kan ons helpen begrijpen waarom het gecreëerd wordt. In de jaren tachtig wezen Herman en Chomsky de massamedia aan als actoren die het publieke discours manipuleerden om die te doen instemmen met het beleid van de Amerikaanse regering. Volgens de beschrijving van Wardle en Derakhshan (2017) is de traditionele journalistiek in de tegenwoordige massamedia niet vrij van informatiestoornissen. In die zin zijn de zorgen van Herman en Chomsky nog steeds zinvol. In 2017 stelden mediaonderzoekers Alice Marwick en Rebecca Lewis dat we de schijnwerpers aan het verleggen zijn van de traditionele pers naar de nieuwe actoren die online aan de macht zijn gekomen - en die niet zo gemakkelijk te identificeren zijn. Marwick en Lewis (2017) wijzen op de rol van politieke bewegingen die in de volksmond 'alternatief rechts' of 'alt-right' worden genoemd. Zij stellen dat deze actoren ook de media manipuleren. Dat doen ze door inhoud te delen die duidelijk gefabriceerd is, maar op zo'n manier verpakt dat het op echt nieuws lijkt: het kan vergelijkbare ontwerpkenmerken hebben als wat op een traditionele nieuwssite te vinden is en sommige delen van de inhoud zijn waarschijnlijk gebaseerd op feiten - maar de argumenten die ze daaruit halen zijn scheef, hatelijk of gewoon nep. Volgens Marwick en Lewis (2017) behoren tot deze actoren niet alleen alt-right ideologen, zoals Richard Spencer en Milo Yiannopolous, die inhoud produceren die informatiestoornissen aanwakkert, maar ook gewone burgers die op sociale mediaberichten delen die bijvoorbeeld nepnieuws of complottheorieën bevatten. Dit fenomeen is vooral vastgesteld bij actoren aan de rechterkant van de politiek, maar het kan natuurlijk in het hele politieke spectrum voorkomen.

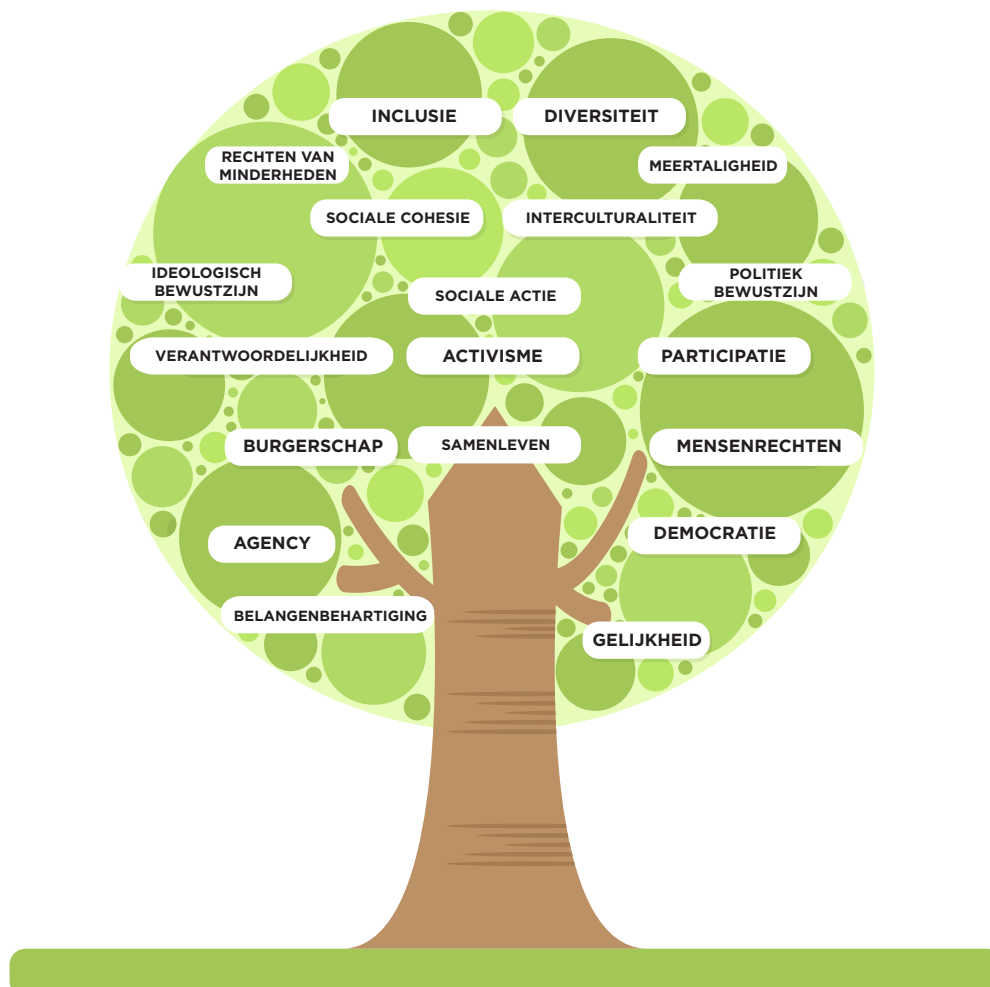
We hebben gezien dat informatiestoornissen zoals nepnieuws geen nieuw verschijnsel zijn, maar de toegenomen toegang tot digitale media heeft ze aangewakkerd. In combinatie met het snelle tempo van het internet, appelleert nepnieuws aan extreme gevoelens, zoals haat en verontwaardiging, waardoor een omgeving wordt gecreëerd waarin snelle (emotionele) reacties - die niet altijd goed doordacht zijn - in gang worden gezet. Deze reacties zouden ons meer bereid kunnen maken om nepnieuws te delen. Zelfs als we denken dat dit iets is wat alleen alt-right actoren zouden doen, zijn we allemaal geneigd om snel te reageren als we sterke gevoelens hebben. De kans daarop is nog groter wanneer een reactie zo snel kan zijn als het delen of liken van iets op sociale media. Een tegengif daarvoor is (zelf)reflectie.

Als een bericht op Twitter bijvoorbeeld extreme emoties losmaakt, moeten we, voordat we iets doen, de bronnen van dat bericht controleren en de inhoud grondig en kritisch lezen, waarbij we ons rekenschap geven van hoe de tekst of het beeld groepen afbeeldt die systematisch worden achtergesteld, zoals specifieke etnische of religieuze groepen, of migranten. Als iets hatelijk of gewoon vreemd klinkt, moet in het beste geval een andere bron worden gecontroleerd. Deze concrete stappen zijn vrij gemakkelijk te volgen, maar vergen wel enige zelfreflectie, omdat we eerst moeten kunnen herkennen dat de inhoud die we zien extreme gevoelens oproept. Vanwege hun ontwikkelingsfase kunnen jongeren bijzonder kwetsbaar zijn en moeite hebben deze gevoelens onder controle te houden. Hier kunnen scholen en leerkrachten een bijdrage leveren aan de aanpak van het probleem van informatiestoornissen. Door rekening te houden met zowel de kenmerken die ons helpen nepnieuws te identificeren als met de emotionele component ervan, reiken we in dit E-book onderwijsprofessionals ideeën aan over hoe nepnieuws-gerelateerde activiteiten als pedagogische instrumenten kunnen worden ingezet.

2.2 HOE KUNNEN WE MET NEPNIEUWS OMGAAN IN HET ONDERWIJS?

Zoals we zagen is nepnieuws geen nieuw fenomeen, maar is het alomtegenwoordig, verraderlijk en moeilijk te vatten. Als we in het bijzonder denken aan nepnieuws met betrekking tot migranten en minderheden (en we zouden het kunnen veralgemenen naar ander nepnieuws), dan is het ook ideologisch en politiek gemotiveerd, waarbij doelbewust twijfel en verdenking worden gewekt over die groepen. Het blijkt dus een complexe pedagogische kwestie te zijn die vanuit verschillende perspectieven kan worden bekeken. Dit betekent dat er niet één betere manier is om nepnieuws pedagogisch aan te pakken, en dat er niet slechts één methode of aanpak is om dit te doen. Wel is men het er in het algemeen over eens dat leraren de competenties moeten ontwikkelen om met nepnieuws om te gaan en dat ze ervoor moeten zorgen dat leerlingen begrijpen waarom een nieuwsbericht nepnieuws is, om 'averechtse' effecten te voorkomen.

Omgaan met NEPNIEUWS over migranten en minderheden als een pedagogisch object en/of als een hulpmiddel impliceert nadenken over het soort samenleving waaraan scholen en onderwijs willen bijdragen. Figuur 1 presenteert enkele principes en waarden die het pedagogisch gebruik van nepnieuws over minderheden en migranten kan dienen en ontwikkelen.

Figuur 1. Bevordering van waarden en beginselen door het pedagogisch gebruik van nepnieuws.

Om nepnieuws te herkennen en kritisch te kunnen lezen, zijn lesmaterialen nodig, waarvan de meeste al in de curricula in Europa en de rest van de wereld zijn geïntegreerd. Er zijn diverse vormen van geletterdheid nodig om het begrip van nepnieuws te vergemakkelijken, vanwege de complexiteit en multimodaliteit ervan en vanwege de verscheidenheid aan thema's waarover het kan gaan. Tabel 1 geeft een opsomming van enkele van deze in de literatuur genoemde vormen van geletterdheid, en geeft suggesties voor verdere lectuur. Ze zouden allemaal kunnen worden voorzien van het adjectief 'kritisch' vanwege de manier waarop ze zich bezighouden met maatschappelijke problemen als gelijkheid, sociale rechtvaardigheid en participatie. Docenten van verschillende schoolvakken die nepnieuws in hun lessen behandelen of de mechanismen van productie, circulatie en consumptie van nepnieuws bestuderen, zouden geïnteresseerd kunnen zijn in het behandelen van enkele van de kwesties die in de beschrijving zijn opgenomen.

Soorten van geletterdheid	Beschrijving	Voorbeelden
Algoritme geletterdheid	Begrijpen dat online tools, apps, platforms en diensten algoritmen gebruiken om patronen en verbanden te vinden in de gegevens, die kunnen worden gebruikt voor mens-machine-interacties. Het vereist dat gebruikers algoritmische besluitvorming kritisch kunnen evalueren en copinggedrag kunnen toepassen. Het leidt ertoe dat studenten zich bewust worden van hoe algoritmen 'resonantiekamers' en 'bubbels' ontwikkelen en voeden, in principe gebaseerd op emotionele antwoorden (likes, volgen, enz.).	Dogrueel et al. (2021a) Dogrueel (2021b)
KI-geletterdheid	Vaardigheden hebben in zowel de menselijke als de technologische dimensie van kunstmatige intelligentie, op een niveau dat past bij het individu afhankelijk van leeftijd en interesses. De technologische dimensie van AI omvat hoe het werkt (de technieken en de technologieën) en de menselijke dimensie verwijst naar de gevolgen ervan voor mensen (voor de menselijke cognitie, privacy, agency, enzovoort).	Holmes et al. (2019) Holmes et al. (2022)
Data geletterdheid	Een specifieke set vaardigheden en kennis die mensen in staat stelt gegevens om te zetten in informatie en in bruikbare kennis door hen in staat te stellen gegevens te raadplegen, te interpreteren, kritisch te beoordelen, te beheren en ethisch te gebruiken.	Koltay (2017)

Soorten van geletterdheid	Beschrijving	Voorbeelden
Digitale geletterdheid	<p>Digitale geletterdheid is het vermogen om technologieën te gebruiken om informatie te vinden, te evalueren, te ontwikkelen en te communiceren. Het betreft het zelfbewust, kritisch en verantwoordelijk gebruik van en betrokkenheid bij digitale technologieën om te leren, te werken en deel te nemen aan de samenleving. Zij omvat informatie- en gegevensvaardigheden, communicatie en samenwerking, mediageletterdheid, het ontwikkelen van digitale inhoud (waaronder programmeren), veiligheid (waaronder digitaal welzijn en competenties in verband met cyberbeveiliging), vragen in verband met intellectuele eigendom, probleemoplossing en kritisch denken.</p> <p>Voortbouwend op de onderzoekstraditie van New Literacy Studies en op het concept van 'multi-literacies' (Cope & Kalantzys, 1996; 2009), gaat de hedendaagse opvatting van digitale geletterdheid uit van een meer gebruikersgerichte benadering waarbij de figuur van de 'prosumer' wordt geïntroduceerd in plaats van vast te houden aan de figuur van de 'consument' van geletterdheid, waardoor wordt afgestapt van de regelrechte consumptie van een geletterdheidsproduct (zie Belshaw, 2016).</p>	<p>Belshaw (2016)</p> <p>Cope & Kalantzys (2009)</p> <p>European Commission (2019)</p> <p>New London Group (1996)</p>
Discursieve competentie	<p>Dit concept gaat verder dan het vermogen om taal of talen te gebruiken; het omvat ook de competentie om feiten van fictie te scheiden, om mogelijkheid van ongeloofwaardigheid te onderscheiden, en om polysemie en stilistische functies van taal, retorische strategieën en meerdere stemmen in het discours te herkennen. In termen van het omgaan met nepnieuws, verwijst het naar het vermogen om het als discours te analyseren en nepnieuws te beschouwen door geldige tegendiscoursen te construeren.</p>	<p>Musolff, Breeze, Kondo, & Vilar-Lluch (2022)</p> <p>Wodak (2021)</p>
Informatie geletterdheid	<p>Dit concept verwijst naar een reeks vaardigheden die individuen in staat stellen dat zij herkennen wanneer en waarom zij (meer) informatie nodig hebben en het vermogen ontwikkelen om de benodigde informatie te vinden, te evalueren en effectief te gebruiken. Het omvat het maken van geïnformeerde keuzes, het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden, het leren organiseren van informatie en het evalueren van de relevantie en nauwkeurigheid van zoekresultaten (kritisch denken).</p>	<p>European Commission (2019)</p>

Soorten van geletterdheid	Beschrijving	Voorbeelden
Geletterdheid	Geletterdheid is het vermogen om concepten, gevoelens, feiten en meningen te identificeren, te begrijpen, uit te drukken, te ontwikkelen en te interpreteren in zowel mondelinge als schriftelijke vorm, met gebruikmaking van visueel, geluids-/audiomateriaal en digitale materialen in verschillende disciplines en contexten. Het impliceert het vermogen om op passende en creatieve wijze doeltreffend met anderen te communiceren en contact te leggen.	European Commission (2019)
Mediageletterdheid	Mediageletterdheid verschaft mensen de nodige vaardigheden om uiteenlopende (digitale) media-inhouden te consumeren, te onderzoeken en te produceren. Het helpt vragen te beantwoorden over wie de inhoud heeft geproduceerd, wie deze beschikbaar heeft gesteld en hoe deze wordt geconsumeerd.	Bozdağ, Neag & Leurs (2022) European Commission (2022a and 2022b) Sádaba & Salaverría (2023) Trültzsch Wijnen (2020)
Nieuwsgeletterdheid	'Het vermogen om kritische denkvaardigheden te gebruiken om de betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van nieuwsberichten uit alle media te beoordelen: print, tv, radio of het web' (Center for News Literacy, 2016; Tully, 2021). Nieuwsgeletterdheid impliceert het herkennen van 'nieuws' als een discursief geheel, en het actief omgaan met bronnen en feiten.	Center for News Literacy (2016) Schwarzenegger & Wagner (2018) Trully (2021)
Visuele geletterdheid	Het vermogen om beelden te lezen (zowel statisch als in beweging) en inconsistenties en manipulatie op te sporen. Het omvat het vermogen om de multimodale samenstelling en de kadrering van een bepaald beeld, de emoties die het wil opwekken en het verband met de context waarin het in omloop wordt gebracht, te analyseren. Het omvat dus aspecten in verband met de productie en de publicatie van beelden, omdat eenzelfde beeld heel verschillend kan worden gelezen naar gelang de interactie die het aangaat met een bepaalde visuele (en ideologische) omgeving.	Kress & Van Leeuwen (2021)

Tabel 1. Tegengaan van nepnieuws door de ontwikkeling van vormen van meervoudige vormen van geletterdheid en competenties.

Naast deze vormen van geletterdheid en specifiek gerelateerd aan het domein van CoMMITTEd, zijn twee competenties relevant om te voorkomen dat we voor nepnieuws vallen: interculturele competentie en meertalige competentie (tabel 2). Deze twee competenties zijn belangrijk omdat ze nauw verband houden met de perceptie van de Ander, en hun ontwikkeling helpt ons de mechanismen van 'othering' of 'anders zijn' te deconstrueren.

Competentie	Definitie	Wil je er meer over weten?
Interculturele competentie	<p>Het vermogen om deel te nemen aan interculturele ontmoetingen, om feiten, teksten en multimodale artefacten, die in andere contexten zijn gecreëerd en circuleren, te kunnen lezen en kritisch te interpreteren. Het vereist het vermogen te erkennen dat alle perspectieven, zelfs die van jezelf, ontwikkeld zijn in bepaalde socialisatiecontexten. Het omvat ook het vermogen om je in de schoenen van de ander te verplaatsen, perspectieven te fatsoeneren en te veranderen, en de bereidheid om meerdere gezichtspunten te begrijpen. Zij omvat een cognitieve, affectieve en gedragsdimensie. Dit is in tweeërlei opzicht een zeer belangrijke competentie in verband met nepnieuws:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je moet misschien de manipulatiemechanismen ontmantelen die betrokken zijn bij de constructie van het beeld van de Ander; • Je kunt worden opgeroepen om deel te nemen aan interactie met mensen die niet dezelfde wereldbeelden en ervaringen delen, en dus verschillende perspectieven hebben op de 'feiten' (waar of niet). 	Byram (1997)
Meertalige competentie	<p>Het vermogen om informatie in verschillende talen te lezen, te interpreteren, te produceren en uit te wisselen. In verband met nepnieuws maakt de meertalige competentie het mogelijk informatie over dezelfde 'feiten' in verschillende taalkundige nieuwssystemen te kruisen. De ontwikkeling van meertalige competentie hangt dus nauw samen met het vermogen om een complexer en diverser beeld van de Ander en van de wereld te ontwikkelen, en draagt bij tot de kritische ontwikkeling van de in tabel 1 genoemde geletterdheden.</p>	Piccardo et al. (2022)

Tabel 2. Op nepnieuws reageren door de ontwikkeling van interculturele en meertalige competenties.

De lijst van geletterdheden en competenties in de tabellen 1 en 2 bevat niet alle in de literatuur besproken geletterdheden en competenties. Het zijn echter de vaardigheden die ook in een schoolcontext het meest relevant lijken en die deel uitmaken van verschillende curricula op Europees niveau (en daarbuiten). Gezien de snelle ontwikkeling van digitale media en de manier waarop informatie (ook nepnieuws) wordt geproduceerd, verspreid en geconsumeerd, zal de lijst van competenties in de toekomst wellicht verder worden uitgebreid om aan nieuwe eisen en uitdagingen tegemoet te komen.

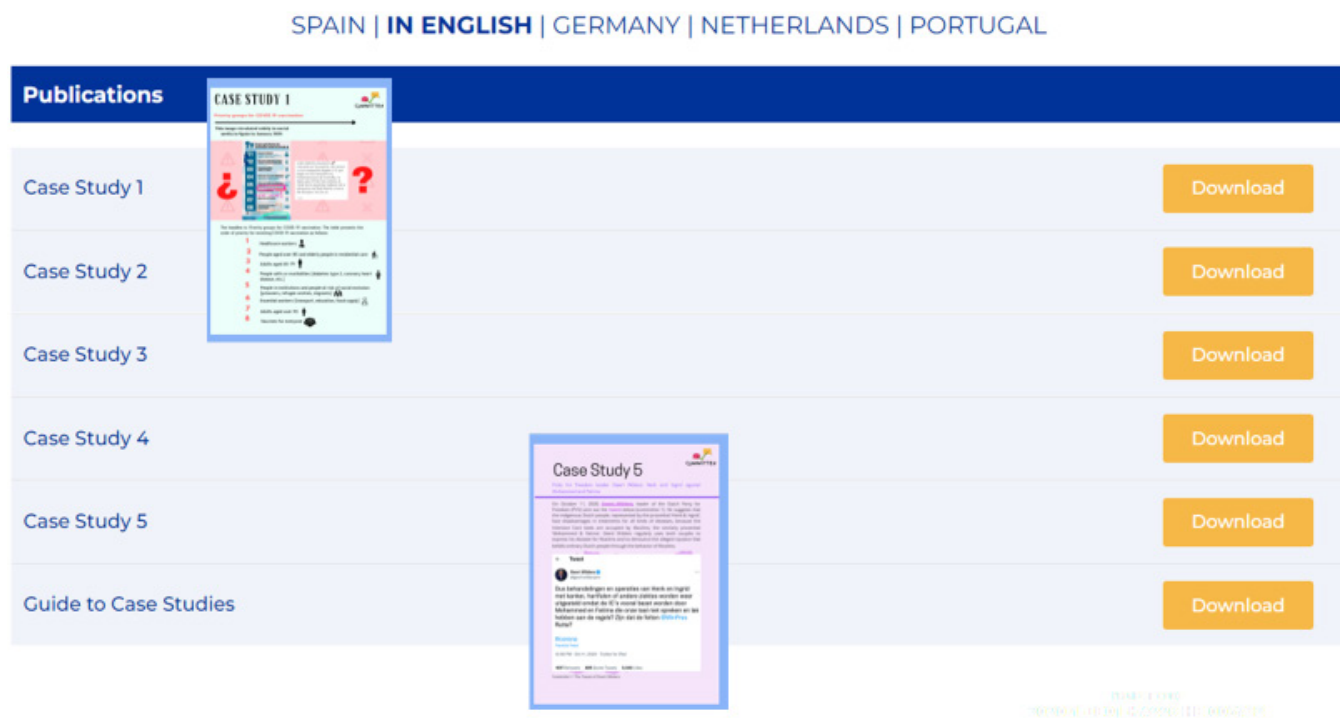
Naast de te behandelen en te ontwikkelen geletterdheden en competenties kunnen twee onderling samenhangende pedagogische beginselen in overweging worden genomen:

- **Studentgerichte strategieën:** studenten confronteren met hun eigen praktijken, hen ervan bewust maken dat bedrevenheid in het gebruik van verschillende instrumenten en gadgets hen niet automatisch geletterd maakt in en kritisch over het gebruik ervan: een reflectie over tekstuele, discursieve en multimodale valkuilen waarin ze zijn gevallen, kan een manier zijn om het eigen gebrek aan immuniteit voor nepnieuws te erkennen. Studentgerichte strategieën kunnen ook inhouden dat ze hen laten nadenken over hun eigen ervaringen, met nepnieuws en met processen van anders-zijn: zo'n reflectie kan de analytische vaardigheden van studenten verbeteren en empathie en positievere emotionele reacties op anders-zijn bevorderen.
- **Ontdekkingsstrategieën:** leerlingen kennis laten verwerven en knowhow laten ontwikkelen die nodig is om nepnieuws te ontcrachten en te interpreteren; dit kan leiden tot de ontwikkeling van verschillende soorten kennis (historisch, geografisch, wetenschappelijk, wiskundig) en tot de ontwikkeling van interpretatie- en relateervaardigheden, die verder gaan dan louter de interpretatie van teksten en geschreven documenten en een pedagogie van allerlei vormen van geletterdheid omvatten. Deze pedagogische beginselen om nepnieuws op school aan te pakken, kunnen ook worden gebruikt in programma's voor lerarenopleidingen. In feite waren ze de basis voor de conceptualisering van de middelen en pedagogische activiteiten in het Observatorium voor Nepnieuws (zie deel 3) en in de interactieve e-modules voor lerarenopleidingen (zie deel 4).

3.1 ORGANISATIE

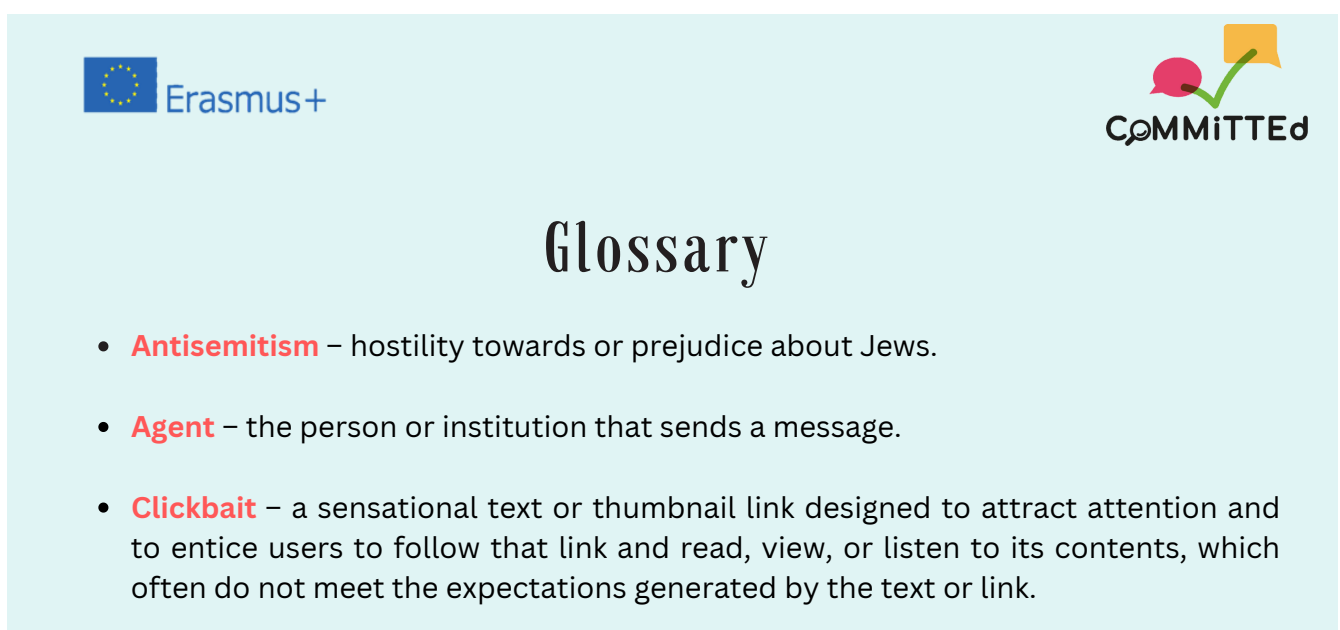
Het Observatorium van nepnieuws biedt een database met twintig nepnieuws-items die migranten (mensen uit het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Afrika ten zuiden van de Sahara, Aziaten en Zuid-Amerikanen) en etnische en religieuze minderheden (vooral joden en moslims) in verband brengen met de COVID-pandemie in vier Europese landen - Duitsland, Nederland, Portugal en Spanje. In elk van deze landen selecteerden onderzoekers van de universiteiten van Aveiro, Hamburg, Navarra en Tilburg vijf voorbeelden, die kenmerken van het nationale anti-migratie en anti-minderheden discours vertegenwoordigen dat typisch is voor deze geografische gebieden (figuur 2).

Figuur 2. De organisatie van het observatorium.

Zoals verwacht verschillen de verhalen van land tot land op basis van nationale en geopolitieke bijzonderheden en regionale etnografische vooronderstellingen en ideologieën. In Duitsland bijvoorbeeld is het migratiediscours gekoppeld aan het concept 'Multikulti', terwijl in Spanje en Portugal het beeld opduikt van de 'pateras', ofwel de boten die migranten over de Straat van Gibraltar vervoeren. Als gevolg van de wereldwijde circulatie van soortgelijke verhalen en gemeenschappelijke uitdagingen (COVID-19) bestaat er echter een gedeelde neiging om deze groepen (migranten en minderheden) de schuld te geven van de sociale en economische problemen die door de pandemie worden veroorzaakt, hen zelfs de schuld te geven van het veroorzaken van de pandemie en hen voor te stellen als een groep 'vreemde' of 'andere' mensen. Deze verschijnselen waarbij de meest kwetsbare mensen tot zondebok worden gemaakt en als 'anderen' worden gestigmatiseerd ('othering', zie begrippenlijst beneden) hebben zich in de loop van de geschiedenis herhaaldelijk voorgedaan, met name in tijden van crisis, met aanzienlijke gevolgen voor het openbare debat en de sociale verhoudingen in een samenleving.

Het Observatorium van nepnieuws wil lerarenopleiders en toekomstige leraren een kant-en-klaar pakket met echte voorbeelden bieden waarmee zij hun studenten bewust kunnen maken van de strategieën (retorische en multimodale) die worden gebruikt om deze groepen in de media aan te pakken en te presenteren en om te illustreren hoe valse verhalen tot stand komen. De behandeling van dit nepnieuws gaat vergezeld van ‘Suggesties voor pedagogisch gebruik’ (beschikbaar op <https://committedobservatory.eu/wp-content/uploads/2022/12/Pedagogical-use-EN.pdf>) en een begrippenlijst voor pedagogisch gebruik (figuur 3).

Figuur 3. De begrippenlijst.

De meeste desinformatie duikt op in ‘clandestiene’ ondergrondse kanalen, zoals blogs, sociale media platforms en websites van amateurmedia, die vaak anoniem zijn en daarom moeilijk te identificeren en te ontcrachten. Tijdens de pandemie heeft het internet zich ontwikkeld tot een ideale plaats voor het ontwikkelen en verspreiden van nepnieuws, en het is de jaren sterk toegenomen.

Migranten en minderheden vormen een gemakkelijk doelwit voor degenen die verwarring, angst en woede willen zaaien, oude vooroordelen willen versterken en sociale verdeeldheid willen aanwakkeren. Het zijn groepen die gemakkelijk in verband kunnen worden gebracht met kwesties met een meer symbolische en persoonlijke betekenis, zoals religie en identiteit, maar ook met gevoeliger sociale kwesties, zoals werk, gezondheid en sociale zekerheid (‘asielzoekers die voorrang krijgen bij vaccinatie’; ‘immigranten die misbruik maken van sociale voorzieningen of betere toegang hebben tot huisvesting en sociale uitkeringen dan autochtonen’). Deze verhalen namen toe toen de werkloosheid en de economische gevolgen van de pandemie een grote zorg werden en het vertrouwen van de lezers in de officiële bronnen van gezag (zoals overheidsinstellingen en de nieuwsmedia) afnam. Bovendien lijkt het migratie-gerelateerde discours te profiteren van de stemloosheid en de uitsluiting van de doelgroepen, die vaak ondervertegenwoordigd zijn in de media en de politieke debatten en die sociaaleconomisch vaak gemarginaliseerd zijn.

Ons Observatorium wil lerarenopleiders en (leerling-)leraren strategieën aanreiken om de verschillende soorten informatiestoornissen ('desinformatie', 'misinformatie' en 'malinformatie'; zie boven) te herkennen en van elkaar te onderscheiden en de gewoonte te ontwikkelen om betrouwbaardere bronnen te raadplegen.

De verschillende casestudies die in het Observatorium zijn opgenomen, hebben doorgaans de volgende structuur. Eerst wordt het nepnieuws in kwestie in context geplaatst en kort beschreven. Als het om audio of video gaat, wordt een transcriptie van de gepresenteerde informatie aangeboden. Ten tweede wordt de bron van de boodschap onderzocht, en worden analytische vaardigheden aangewend met betrekking tot het publiek waarop de boodschap is gericht, de doelgroep die wordt bekritiseerd en de mogelijke onderliggende belangen of motieven waarvoor de informatie wordt gecreëerd of doorgegeven.

Vervolgens worden de volgende punten onderzocht, die variëren tussen de verschillende nepnieuws-items:

- De inhoud die wordt uitgezonden (bijvoorbeeld: 'migranten gaan voor in de rij voor vaccinatie');
- Het gekozen format en medium (bijv. spraakbericht, tekst; WhatsApp, TikTok video; Twitter, Instagram post, pogingen tot imitatie van het nieuwsgenre);
- Mogelijke indicatoren van nepnieuws (grammatica- of spelfouten, weglating van officiële bronnen, generalisaties, ongerechtvaardigde beschuldigingen, sensationele uitlatingen, beeldmanipulatie of afbeeldingen buiten de context);
- Het type nepnieuws of informatiestoornis (misinformatie, desinformatie, malinformatie);
- De reacties en impact (commentaar, likes, aantal views, reposts) door de gebruikers; het gebruik van visuele effecten (positionering en keuze van afbeeldingen, lettertype, koppen).

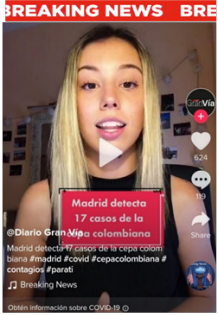

3.2 INHOUD

De casestudies die wij voor dit Observatorium hebben geselecteerd, bieden de lezer inzicht in verschillende soorten informatievervalsingen die migranten en minderheden in verband brengen met de COVID-pandemie. Bovendien tonen zij de complexiteit van dit verschijnsel en schetsen zij grijze gebieden die bestaan tussen regelrechte onjuiste inhoud en op feiten gebaseerde berichtgeving. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer correcte cijfers of feiten buiten hun context worden gebruikt, koppen en beelden geen verband houden met de inhoud van het artikel of wanneer niet-verifieerbare beweringen worden aangehaald. Om deze vormen van nepnieuws aan te duiden en te bestuderen, worden de termen 'misinformatie', 'desinformatie' en 'malinformatie' gebruikt (Wardle & Derakhshan, 2017; zie ook boven). Het is belangrijk dat de studenten zich ervan bewust worden dat verhalen en artikelen die gebaseerd zijn op enig bewijs of feit toch schade kunnen toebrengen aan de samenleving of vijandigheid jegens een bepaalde groep kunnen aanwakkeren, bijvoorbeeld door overdrijving, sensatiezucht of het delen van gevoelige informatie. De casestudies van het Observatorium bieden een waardevol instrument om vooroordelen, selectieve berichtgeving en het oproepen van emoties te herkennen. Ze kunnen nuttig zijn om te begrijpen hoe beweringen op hun legitimiteit kunnen worden geanalyseerd en beoordeeld en hoe de betrouwbaarheid van bronnen kan worden beoordeeld.

Tabel 3 bevat de titels van de verschillende casestudies en directe links naar de pdf-versies in het Observatorium. Deze titels zijn vertaald in het Nederlands; zij zijn echter geschreven in de taal van het land waartoe zij behoren, met uitzondering van vijf Engelse casestudies.

<p>Nederlandse casestudies</p> <p>Chinezen gekwetst door onsmakelijk Corona-lied bij Radio 10 dj Lex Gaarhuis</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Chinezen gekwetst door onsmakelijk Corona-lied • Het corona virus is een salafistische samenzwering • Zoek de verschillen 1940- 2020 • Bunkers in Zeeland beklad met jodensterren met het woord COVID • PVV-leider Geert Wilders: Henk en Ingrid versus Mohammed en Fatima.
<p>Duitse casestudies</p> <p>Kontroleert die Grenzen - nicht den Impfstatus!</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Een controversie in Berlijn • Grenscontroles in plaats van vaccinatiecontrole • Corona statistieken onder migranten • Speciale uitkeringen, zelfs voor afgewezen asielzoekers • 'Multikulti' vs. Coronavirus

<p>Spaanse casestudies</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • COVID-19 vaccinatie voorrang voor bepaalde groepen • Spanje opent de grenzen voor nieuwe groepen toeristen • 'Colombiaanse variant' van COVID-19 • Geïnfecteerde Marokkanen in Cartagena, in hotel Manolo • De joden zitten achter de COVID-19 vaccins
<p>Portugese casestudies</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Australiërs verzetten zich tegen vaccinatie tegen COVID-19 • Zmar Eco Resort – Een nazistische accommodatie • Een probleem voor vluchtelingen: welke M&M's ga je eten? • Het vervangen van de bevolking door middel van mondkapjes tegen COVID-19 • De oorsprong van een aantal varianten van COVID-19
<p>Engelse vertaling van een aantal casestudies</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Migrants jump the queue for vaccination in Spain? • Police borders, not vaccination status! • 'The problem of refugees ' - which M&M are you going to eat? • Infected Moroccans in Cartagena, staying at Hostal Manolo • Party For Freedom leader Geert Wilders: Henk and Ingrid against Mohammed and Fatima

Tabel 3. Nepnieuws casestudies in het Observatorium

In het Observatorium worden migranten en minderheden geassocieerd met bepaalde landen van herkomst (zoals Chinezen, Colombianen, Marokkanen) en religies (jodendom, islam), of geassocieerd met een specifieke migrantenstatus (vluchtelingen, asielzoekers), of door het gebruik van stereotiepe onomastische termen als identificatiemiddelen ('Mohammed en Fatima'; zie Breeze, Gintsburg, & Baynham, 2022). Dergelijke benamingen zijn amalgamen (ze staan meestal in het meervoud), vaak gecombineerd met negatief bedoelde adjectieven ('afgewezen asielzoekers', 'besmette Marokkanen') of geframed als problemen (het 'vluchtelingenprobleem'). Bovendien worden ze voorgesteld als een mogelijk gevaar voor de gezondheid, de veiligheid, de zekerheid en het economisch welzijn van de burgers:

- "Ze" profiteren van overheidssteun of gezondheidszorgprogramma's;
- "Ze" verzadigen de openbare gezondheidszorg;
- "Ze" verwaarlozen de sociale afstandsmaatregelen;
- Ze worden beschouwd als dragers van het virus, als invasieve krachten die illegaal Europa binnenkomen zonder verdere controle, en als criminelen.

Migranten worden vaak geassocieerd met slechte hygiëne en voorgesteld als een gewelddadige homogene groep. Dit heeft geleid tot een verhaal dat de nadruk legt op grenscontrole, regulering van financiële steun en een gevoel van wantrouwen tegenover nieuwkomers.

3.3 SUGGESTIES VOOR GEBRUIK

Door de vooruitgang van de technologie en de globalisering worden onderwijs in digitale geletterdheid en het ontwikkelen van programma's tegen desinformatie (nepnieuws, manipulatie van informatie) essentieel in lerarenopleidingen en in het onderwijs op en buiten scholen. Het is belangrijk digitale geletterdheid te onderscheiden van computer- en IT-vaardigheden (ook al is het leren gebruiken van technologie een belangrijke vaardigheid). Het vereist echter ook kritisch denken, discoursvaardigheden en sociaal engagement om veilig te navigeren en te interacteren in de verschillende multimodale online-omgevingen.

Volgens de OESO is er een duidelijke behoefte aan versterking van de rol van onderwijs en opleidingen bij het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid in de Europese Unie. De Europese Commissie heeft verschillende beleidsinitiatieven voor digitaal onderwijs gelanceerd (zoals het Digital Education Action Plan (2021-2027)) om 'Een Europa dat klaar is voor het digitale tijdperk' te ontwikkelen. In overeenstemming hiermee zijn veel landen (zoals Ierland, Spanje, Nederland, Duitsland en Finland) begonnen met het opnemen van onderwijs in digitale geletterdheid in hun schoolprogramma's, en worden er opleidingsprogramma's en steeds meer lessen en workshops gegeven over online verantwoordelijkheden, risico's (zoals cyberpesten, reclamestrategieën, en uiteraard nepnieuws), aanvaardbaar gedrag en gezonde online gewoonten.

3.3.1 Het gebruik van het Observatorium in specifieke vakken en in het hele curriculum

Er zijn drie scenario's denkbaar voor het gebruik van de CoMMITTEd-middelen, die bovendien gecombineerd kunnen worden om duurzamere resultaten te bereiken:

- Speciale schoolvakken om de mediageletterdheid te vergroten;
- In het hele curriculum, door ruimte te ontwikkelen in reeds bestaande schoolvakken;
- In buitenschoolse activiteiten.

Tabel 4 laat verschillende manieren zien waarop de verschillende casestudies van het Observatorium kunnen worden gebruikt in verschillende schoolvakken, waarbij de nadruk ligt op het aanpakken van nepnieuws in het hele curriculum. Voor meer informatie kun je de pagina 'Suggestions for pedagogical use' consulteren (figuur 4).

Observatory of Fake News: suggestions for pedagogical use

1. Introduction

The CoMMITTEd project is a joint effort by four research teams from universities in Germany, the Netherlands, Portugal, and Spain to tackle Fake News relating migrants and minorities to the origins and spread of COVID-19. The aim of this project is to favor the development of intercultural and digital competences to deal with the spreading of Fake News and develop tools to be used in teacher education programs, through intercultural learning and media literacy development (Sádaba & Salaverría, 2022). Fake News is a kind of information disorder (Wardle & Derakhshan, 2017).

Figuur 4. Suggesties voor pedagogisch gebruik van het Observatorium voor Nepnieuws.

Moedertaalklas	<ul style="list-style-type: none"> • Nepnieuws selecteren en de taalkundige, retorische en multimodale strategieën identificeren en analyseren die gebruikt worden bij het 'anders' maken van migranten en vluchtelingen; • Nepnieuws behandelen als een bijzonder tekstgenre dat goed 'gelezen' en 'geïnterpreteerd' moet worden, waarvoor training in leesstrategieën nodig is; • Lexicale keuzes (in termen van bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden en zelfstandige naamwoorden) en bepaalde grammaticale constructies (opeenvolgende zinnen of breuken in de samenhang, bijvoorbeeld) identificeren en analyseren; • Studenten bewust maken van de veranderingen in journalistieke genres na de pandemie, aangezien sociale media nu evolueren naar hybride genres van video's, audio en visuele verhalen, waarbij de grenzen tussen het publieke en het private verwateren; • De macht van de media bij de etikettering van groepsidentiteiten en -beelden aantonen. Discursieve representatie van migranten, minderheden en vluchtelingen in verschillende Europese media analyseren; • Leerlingen helpen het verschil te begrijpen tussen een dagblad en een supermarkttabloid, een advertentie of een logo, een billboard of een webpagina, een videospel of een roman. Wat maakt de ene website legitiem en de andere bedrieglijk, of hoe verpakken adverteerders producten om mensen tot kopen te verleiden? Gebruik echte, lokale voorbeelden om de leerlingen te helpen onderscheid te maken tussen deze tekstgenres.
Vreemde talenklas	<ul style="list-style-type: none"> • Nepnieuws over hetzelfde thema in verschillende talen vergelijken, redeneervaardigheden over talen en culturen over en weer bevorderen; • De geleverde analyse gebruiken om tegenverhalen te schrijven op nepnieuws websites of sociale media-accounts waar het nepnieuws verscheen.
Filosofie/ Ethiek	<ul style="list-style-type: none"> • De filosofische begrippen 'waar' / 'onwaar' en 'feit' / 'mening' bespreken aan de hand van de voorbeelden in het Observatorium. • De strategieën bespreken die gebruikt worden om de doelgroepen (minderheden, migranten) te depersonaliseren (door hun gezichten niet te laten zien; hen als een homogene groep voor te stellen).
Geschiedenis	<ul style="list-style-type: none"> • Soortgelijke momenten in de geschiedenis aanwijzen waarop ondervertegenwoordigde en kwetsbare groepen (van verschillende etnische afkomst, nationaliteit, godsdienst of status) onder druk kwamen te staan.
Kunst	<ul style="list-style-type: none"> • Theater gebruiken (rollenspel) om de leerlingen een rol te laten aannemen waarmee ze zich gewoonlijk niet identificeren, en zo de ontwikkeling van decentrale vaardigheden bevorderen; • Het verband analyseren tussen de overgebrachte boodschappen en geluidseffecten, camerahoeken (close-ups), belichting, symboliek, beeldspraak en flashbacks. Je kunt werken met sleutelscènes uit films, reclamespots of liedjes. Laat de leerlingen inzien welk effect enge muziek kan hebben in een thriller door het geluid of het beeld uit te zetten en naar de soundtrack te luisteren. Schrijf alle woorden op die gesproken worden. Wie zegt ze? Wat voor muziek wordt er gebruikt? Een andere mogelijkheid is leerlingen de verschillende cameraposities uit te leggen en hen die te laten analyseren in enkele scènes uit een film; • Visuals in advertenties analyseren (gebruik van kleuren, lijnen, vormen en compositie om bepaalde ideeën en emoties over te brengen). Hoe houden deze ideeën en emoties verband met de producten die op de markt worden gebracht? Zijn de verbanden logisch en legitiem?

<p>Wiskunde</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kwesties van waarschijnlijkheid, percentage en proportie behandelen die gebruikt worden om de betekenis van verspreiders van nepnieuws te manipuleren; • Nepnieuws onderzoeken waarin migranten worden voorgesteld als katalysatoren van infecties of ziekten en proberen het idee van migranten als een bedreiging voor de gezondheid te deconstrueren.
<p>Politiek</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale, politieke en economische contexten behandelen waarin nepnieuws het vaakst ontstaat en evolueert; een specifieke context vergelijken met een andere aan de hand van de verschillende materialen in het Observatorium. • Studenten aanmoedigen om nepnieuws te vinden rond andere thema's die verband houden met hun expertise (zoals klimaatverandering, oorlog, manipulatie van verkiezingsresultaten) en een analyse schrijven die vergelijkbaar is met die in het Observatorium.

Tabel 4. Suggesties voor het gebruik van het Observatorium voor nepnieuws in verschillende schoolvakken.

Hieronder staat een lijst met nuttige bronnen voor leraren en opvoeders over het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid:

- [Digital education: free self-reflection tools](#)
- [Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training](#)
- [Final report of the Commission expert group on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training](#)
- [A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills](#)

3.3.2 Gebruik van het Observatorium in lerarenopleidingen

Hieronder volgen enkele opdrachten voor reflectief onderzoek, die van tweeërlei aard zijn: sommige zijn bestemd voor de universitaire opleiding van leraren en andere voor hun toekomstige studenten. De meeste van deze oefeningen kunnen zowel online (thuis) als in de klas tijdens seminars/lezingen of klassikale lessen worden gedaan.

De volgende taken zijn verdeeld in drie blokken, en het wordt aanbevolen om minstens één taak per blok uit te voeren.

BLOK 1: Observeren en je eigen nepnieuws observatorium ontwikkelen/ nepnieuws koppelen aan alledaagse ervaringen.

BLOK 2: Reflectieve en kritische leesopdrachten.

BLOK 3: Kleine onderzoeken/creatieve projecten.

BLOK 1: HET MAKEN VAN EEN EIGEN NEPNIEUWS OBSERVATORIUM.

Leerdoelen: De receptieve vaardigheden van studenten activeren door hen hun nepnieuws-etnografie te laten maken en hen te laten nadenken over methodologische strategieën om vaardigheid in mediawijsheid te ontwikkelen.

Studenten die voor leraar studeren	Leerlingen
<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkel een persoonlijke nepnieuws-etnografie voor een bepaald aantal dagen (het aantal dagen hangt af van het niveau); je schrijft het nieuws op dat je leest. Kies de stukken die je aandacht trokken en leg uit waarom dit het geval was. Maak screenshots en documenteer je reacties. Analyseer je reacties met behulp van de concepten en ideeën die je via het Observatorium hebt geleerd. • Kies één voorbeeld uit je nepnieuws observatorium en analyseer het volgens de deconstructieve criteria die jij nodig acht (zoals auteurschap, format, publiek, inhoud en doel). Rechtvaardig je analyse. • Welke strategieën zou je toepassen om je leerlingen in staat te stellen zelf nepnieuws te identificeren en te analyseren? Dat wil zeggen, welke middelen zou je gebruiken om hen te begeleiden in dit onderzoeksproces van het opsporen en deconstrueren van nepnieuws? 	<ul style="list-style-type: none"> • Het is jouw beurt om zelfstandig te werken. Verzamel nepnieuwsitems (aantal en soort items zal afhangen van factoren als leeftijd en onderwerpen) en organiseer ze in een digitale presentatie voor de klas. Kies de items die je aandacht trokken en leg uit waarom dat zo was. Maak screenshots en documenteer je reacties. • Analyseer enkele van je nieuwsberichten in termen van 'nep of echt' en gebruik de concepten en ideeën geleerd in het Observatorium. • Stel je voor dat je een van de voorbeelden van het Observatorium of uit je eigen nepnieuws-collectie laat zien aan je broertje, zusje of een vriend of vriendin die ze gelooft. Welke strategieën zou je aanraden om ze correct te analyseren en te vermijden ze te verspreiden/te delen?

BLOK 2: REFLECTIEVE, KRITISCHE LEESOPDRACHT.

Leerdoelen: Reflecteren op de aspecten van mediageletterdheid uit het Observatorium en de e-modules en deze verbinden met de cursusbibliografie. De kritische leesvaardigheid van de studenten activeren door hen te laten zien hoe nieuws/teksten zijn opgebouwd (zoals strategieën van overreding, zondebokvorming, manipulatie van emoties onderzoeken, de conventies van het vertellen van verhalen en het herzien van de gebruikte symboliek).

Studenten die voor leraar studeren	Leerlingen
<ul style="list-style-type: none"> • Antwoorden betreffende de leesopdrachten (3-5 pagina's) moeten: <ol style="list-style-type: none"> a. Gericht zijn op een van de toegewezen manieren om teksten te lezen voor de cursus. b. Een duidelijke en goed geformuleerde stelling hebben. Geef een samenvatting maar vooral analyse. Hoe is de informatie die je presenteert gerelateerd aan je stelling? c. Geef blijk van een grondige, kritische en analytische bespreking van de belangrijkste vragen die in de door jou gekozen lezing naar voren komen. • Neem nieuwsberichten, berichten en video's over die te maken hebben met migratie, pandemieën en algemene gezondheidskwesties. Breng ze in verband met wat je hebt geleerd van het Observatorium. Denk na over wat de verschillende interpretaties van een bepaald onderwerp. In sommige gevallen zijn de interpretaties zeer complementair; in andere gevallen geven ze een breed beeld van een bepaald onderwerp. • Voor deze opdracht neem je een interview af met een leeftijdsgenoot, vriend of familielid en analyseer je dit in politieke, symbolische, antropologische, taalkundige en/of ethische termen. Je moet minstens twee van onze klassikale vormen van geletterdheid gebruiken in je analyse en mogelijk moet je aanvullend bibliotheekonderzoek doen. De docent moet een gedetailleerde opdrachtbeschrijving geven. 	<ul style="list-style-type: none"> • Enkele van de voorbeelden uit de vorige paragraaf (3.3.1) gebruiken (pedagogisch gebruik van de casestudies en digitale geletterdheidsopdrachten over de schoolvakken heen).

Verder lezen voor dit onderdeel:

- Breeze, R., Gintsburg, S., & Baynham, M. (2022). Introduction: Narrating Space and Time in Migration. In R. Breeze, S. Gintsburg, & M. Baynham (Eds.). *Narrating Migrations from Africa and the Middle East: A Spatio-Temporal Approach* (1-14). Bloomsbury Academic. <http://dx.doi.org/10.5040/9781350274570.ch-l>
- Breeze, R. & Gintsburg, S. (forthcoming). Exploiting the crisis: populists, migration, minorities and Covid-19. In N. Thielemann & D. Weiss (Eds.), *Remedies against the pandemic: How politicians communicate crisis management*. John Benjamins Publishing.
- Sádaba, C., & Salaverría, R. (2023). Combatir la desinformación con la alfabetización mediática: análisis de las tendencias en la Unión Europea. *Revista Latina de Comunicación Social*.
- Salaverría, R., Buslón, N., & López Pan, F. (2020). Desinformación en tiempos de pandemia: tipología de los bulos sobre la COVID-19. *El Profesional de la Información*.
- Szakács, J., & Bognárt, E. (2021). *The impact of disinformation campaigns about migrants and minority groups in the EU*. European Parliament.
- Thoman E., Jolls T., & Centre for Media Literacy. (2008). *Literacy for the 21st century: an overview & orientation guide to media literacy education. part 1. theory cml medialit kit: a framework for learning and teaching in a media age* (Ed. 2). Centre for Media Literacy.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: *Toward an interdisciplinary framework for research and policy making information disorder toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*. Council of Europe.

BLOK 3: KLEIN ONDERZOEK/ CREATIEF ONDERZOEKSPROJECT

Leerdoelen: studenten die voor leraar studeren voeren een klein onderzoek uit naar onderwijs in mediawijsheid of naar een zeker migratiediscours. Leerlingen ontwikkelen en presenteren een klein onderzoeksproject. Dit kan in kleine groepjes en in verschillende vormen (zoals digitale presentatie, poster, video, cartoon, digitaal verhaal, website, blogentree, campagne over gemeenschapszaken of een podcast)

Studenten die voor leraar studeren	Leerlingen
<ul style="list-style-type: none"> Eindproject nepnieuws: Elke student dient een onderzoekspaper in dat bestaat uit een samenvatting (1 pagina) en een kleine studie (4-6 pagina's) over een onderwerp gerelateerd aan nepnieuws, migranten/minderheden, en pandemieën, waarbij het gekoppeld wordt aan wat ze geleerd hebben tijdens het werken met de cases uit het observatorium. Het abstract bevat de volgende informatie: (1) Een korte inleiding tot je onderwerp, (2) 2-3 onderzoeksvragen, (3) onderzoeksmethoden, (4) Mogelijke academische bronnen (1 primaire bron en 3 secundaire bronnen), (5) Verwachte resultaten. Ontwikkel een concreet didactisch voorstel voor het onderwijzen van mediawijsheid in een specifiek vak en op een specifiek leeftijdsniveau. Indien mogelijk, implementeer het in een pre- en post-test design. Rapporteer over je voorstel/ervaring in een onderzoekspaper. Evalueer lesmateriaal dat veelbelovend lijkt voor onderwijs in mediawijsheid. 	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkel een vragenlijst met de leerlingen om hun gebruik (consumptie) en conceptie van nepnieuws in sociale media te evalueren. Maak een schoolprikbord voor mediageletterdheid op een sociale netwerksite en nodig docenten en leerlingen uit om korte recensies van boeken, beschouwingen over nieuwe films, analyses van de lokale campagne, inzichtelijk werk van leerlingen te plaatsen. Vraag de leerlingen om mensen met verschillende achtergronden (leeftijd, geslacht, opleiding, culturele opvoeding) te interviewen en hen commentaar te laten geven op een van de voorbeelden uit het observatorium. Schrijf een verslag over de verschillende standpunten en probeer de verschillende reacties te verklaren. Alternatieve optie: maak een rollenspel in de klas zodat de leerlingen standpunten van andere mensen kunnen ervaren.

Además del Observatorio de noticias falsas, el proyecto CoMMITTEd ha creado dos módulos electrónicos para la formación docente y un documento introductorio, titulado “La naturaleza de las noticias falsas: Tendencias pasadas y presentes”. A continuación, presentamos cada uno de estos tres recursos y explicaremos su estructura, contenido y el uso que se les puede dar en diferentes contextos educativos.

4.1 INHOUD

De twee specifieke interactieve e-modules worden voorafgegaan door en aangevuld met een inleidende module, getiteld: De aard van nepnieuws: tendensen in het verleden en het heden. Hierin worden de belangrijkste onderwerpen en kwesties met betrekking tot nepnieuws behandeld, besproken en worden (onderzoeks)vragen en taken voor reflectie aangereikt. De module bestaat uit tien lessen of onderdelen, die in twee delen kunnen worden onderverdeeld:

- Een eerste deel (bestaande uit de onderdelen 1-7), dat relatief lang en theoretischer van aard is en dat de gebruiker ertoe aanzet in de nepnieuws-wereld te duiken en een dieper inzicht te krijgen in de geschiedenis, de processen, de concepten en de structuur van nepnieuws. In het algemeen hebben de in dit deel geïntegreerde eenheden een identieke, uniforme structuur, gebaseerd op de presentatie en verdere deconstructie (afhankelijk van het onderwerp) van drie gebeurtenissen (behalve eenheid 4, die er slechts twee heeft), die vervolgens worden gevolgd door opdrachten die verband houden met het thema van elke eenheid;
- Een tweede, kortere versie (met de onderdelen 8-10), met een meer pedagogische en procesmatige aanpak, die erop gericht is de gebruiker bewust te maken van een van de mogelijke methoden om nepnieuws-items te analyseren - de techniek van de digitale etnografie, een uitputtend, langzaam proces dat erin bestaat te ontdekken welk(e) spoor of sporen het nepnieuws heeft gevolgd, welke feedback het heeft gegenereerd en hoe het de publieke opinie heeft beïnvloed.

Inhoudelijk gaat elk onderdeel in het eerste deel over een specifiek onderwerp:

1. De tijdloosheid van nepnieuws (met drie voorbeelden uit het verleden), waarbij gebruikers te weten komen dat nepnieuws van alle tijden is en inzicht krijgen in de mechanismen achter nepnieuws;
2. Reflecties op de processen achter de totstandkoming van nepnieuws-berichten;
3. Hoe wetenschappers vandaag de dag nepnieuws onderzoeken, zoals het zich vooral in de onlinewereld manifesteert;
4. De structuur van nepnieuws, met de nadruk op de algemene productie, op de elementen waaruit het bestaat, en op de fasen die een nepnieuws-bericht doorloopt;
5. De identiteit van de mensen die nepnieuws de wereld insturen - de agent of de agenten;
6. Analyse van de aard van de boodschap van nepnieuws-items - de boodschap;
7. Opdrachten voor de gebruikers om onderzoek te doen naar mensen die de nepnieuws berichten op een bepaalde manier interpreteren: de interpreteerders of vertolkers.

Het tweede deel van de module is van een andere orde en behandelt drie verschillende nepnieuws-items die eerder werden onderzocht (Islamitische Staat en COVID; Bill Gates en de pandemie; een Aziatische man in Caïro die uit een taxi wordt gezet). De drie cases worden geanalyseerd middels het uitvoeren van digitale etnografieën en er worden vragen opgeworpen over de verschillende lagen van de drie cases. Tabel 5 presenteert de onderdelen en hun inhoud. Elke gebeurtenis kort wordt kort beschreven en in verband gebracht met de valse informatie die erover circuleerde.

Onderdeel	Nepnieuws onderwerpen	Beschrijving
1 - Nepnieuws is van alle tijden 2 - Hoe komen nepnieuwsberichten tot stand?	De aardbeving in Lissabon	Op zaterdag 1 november 1755, de dag waarop katholieken wereldwijd het feest van Allerheiligen vieren, werd de Portugese hoofdstad Lissabon getroffen door een aardbeving en een daaropvolgende tsunami, waarna grote delen van de stad in brand vlogen. Ongeveer 40.000 mensen verloren het leven. Velen van hen hadden zich verzameld in de vele kerken van de stad om het religieuze feest te vieren. Theologen en religieuze autoriteiten verklaarden de ramp als een straf van God voor de zonden van de mensheid en verspreidden zo nepnieuws over de oorsprong van de ramp.
	De moord in Damascus	Op 14 april 1840 berichtte de Nederlandse krant het Algemeen Handelsblad over de moord op een kapucijner monnik door 'Joden' in de Syrische stad Damascus. Er was geen bewijs voor deze beschuldiging, noch werd er nader onderzoek gedaan, maar de plaatselijke autoriteiten sloten belangrijke Joodse leiders op en een Joodse jongeman bezweek in de gevangenis onder de martelingen. Het artikel vermeldt ook het gerucht dat de lokale autoriteiten zelf de monnik zouden hebben laten verdwijnen, om vervolgens de rijke Joden van de moord te beschuldigen met als doel hen geld af te persen.
	Dolle dinsdag op 5 September 1944	Nazi-Duitsland bezette Nederland in mei 1940 en had het land bijna vijf jaar lang onder controle. In 1944, nadat de geallieerden de Duitse linies begonnen te doorbreken en na de bevrijding van Antwerpen, deed het gerucht de ronde dat ook de in het zuiden van het land gelegen stad Breda vrij was. Mensen gingen de straat op, hesen vlaggen en vierden de naderende bevrijding. Het bleek echter niet waar te zijn en het westen van Nederland moest nog een paar maanden wachten op de bevrijding.

Onderdeel	Nepnieuws onderwerpen	Beschrijving
3 - Wetenschappelijk onderzoek naar nepnieuws	'Nauwelijks klachten na Corona'	De leider van de Nederlandse politieke partij Forum voor Democratie Thierry Baudet gaf in de talkshow Op1 van 10 januari 2021 aan dat 'meer dan 98% van de mensen die corona hebben gehad vrijwel geen klachten hadden'. De website eufactcheck ontkrachtte zijn uitspraak en beweerde dat hij zijn informatie weliswaar uit de juiste bron haalde (een infectieradar, van de Nederlandse overheid, die het percentage mensen met corona-achtige symptomen bijhoudt), maar deze uit de juiste context haalde (het percentage corona-achtige symptomen is niet hetzelfde als besmette mensen).
	Stukje worst als een verre ster	Etienne Klein, een Franse natuurkundige, plaatste in augustus 2022 een foto op Twitter van een verre ster, 'de Proxima Centauri, de ster die het dichtst bij de zon staat, op 4,2 lichtjaar afstand.' Duizenden van zijn Twitter-volgers namen het bericht serieus en retweetten het of kopieerden het op andere sociale media. Maar al snel concludeerden collega-wetenschappers en mensen met gezond verstand dat de ster niets anders kon zijn dan een plakje chorizoworst. Wat later ook werd bevestigd door de natuurkundige.
	Nikki Tutorials' gedwongen coming out	In januari 2020 maakte beautygoeroe Nikki de Jager, ook en vooral bekend als Nikki Tutorials, bekend dat ze transgender is. Dat deed ze echter niet vrijwillig. Kwaadwillende mensen hadden haar genderidentiteit ontdekt en dreigden die openbaar te maken. Ze probeerden Nikki daarmee te chanteren. Het was een reden voor Nikki om de vlucht naar voren te nemen en het nieuws van haar transgenderidentiteit zelf online te brengen. Deze unit gaat dieper in op dit voorbeeld van mal-informatie.
4 - De structuren van nepnieuws	1984	In de dystopische roman 1984 van George Orwell werkt de hoofdpersoon Winston Smith op het Ministerie van Waarheid. Het is zijn taak om het verleden voortdurend aan te passen aan nieuwe interpretaties, want er is één almachtige partij, die alles en iedereen in de gaten houdt en wiens beslissingen voorrang hebben op het verleden. Als zij bijvoorbeeld besluit dat Oceanië, het rijk dat zij controleert, plotseling vrede heeft gesloten met Eurazië, terwijl zij er jaren daarvoor nog oorlog mee voerde, moet het verleden worden aangepast. Deze roman, gepubliceerd in 1949, dient als voorbeeld van een samenleving die volledig gebaseerd is op nepnieuws.
	Keith Richards als God en heilige	Een foto van Keith Richards met een krant in zijn hand met de volgende kop: 'Pope Declares: Keith Richards is God' ('Paus verklaart: Keith Richards is God') gaat terug tot 1972. Verder bevat het onderdeel een bericht waarin wordt gesteld dat paus Franciscus voor een grote menigte op het Sint-Pietersplein Keith Richards heilig had verklaard. De reden? Keith Richards had twee wonderen verricht en daarmee voldaan aan de voorwaarden om door de katholieke kerk heilig verklaard te worden: een van Richards' wonderen was volgens de paus het feit dat hij meer drugs had gebruikt dan enig ander sterfelijk mens; het tweede, dat hij leefde om erover te vertellen. Het is duidelijk dat het nieuws over Richards' heiligverklaring nep is. Het is humoristisch bedoeld en velen zullen erom gelachen hebben.

Onderdeel	Nepnieuws onderwerpen	Beschrijving
5 - Nepnieuws meer in detail: de agenten 6 - Nepnieuws meer in detail: de boodschap 7 - Nepnieuws meer in detail: de interpreteerders of vertolkers 8 - Islamitische Staat en Covid: een digitale etnografie	Islamitische Staat en Covid: 'het wordt veroorzaakt door onze vijanden'	Zoals alle terroristische bewegingen, al dan niet gebaseerd op religie, werd Islamitische Staat geconfronteerd met het coronavirus dat zijn grondgebied en zijn geleerden binnendrong. Het moest een antwoord formuleren op de vraag waarom het ook de organisatie trof, wat eraan te doen, en wat de oorzaak ervan was. Zonder enig empirisch bewijs bracht Islamitische Staat de oorzaak van de ziekte in verband met God, die het virus zou hebben gebruikt om de Chinezen te straffen, vervolgens om sjiieten ertoe te brengen hun geloof op te geven, en om de kruisvaardersnaties te straffen. Deze beweringen zouden moslims in het Westen die gevoelig zijn voor de ideologie van Islamitische Staat ertoe kunnen aanzetten deze geruchten te verspreiden, waarbij zij voorbijgaan aan het feit dat het virus zich verspreidt ongeacht de ideologie of religie van de slachtoffers.
9 - Bill Gates en de pandemie 10 - Aziatische man in Cairo uit taxi gezet	Bill Gates en de pandemie	Op een Roemeens orthodox-christelijke website wordt in een artikel een bewering van Bill Gates over de volgende mogelijke pandemieën van de toekomst verkeerd weergegeven. De titel kan worden vertaald als 'Bill Gates bereidt een nieuwe wereldwijde pandemie voor, de volgende keer zal er een andere ziekteverwekker zijn'. Dit artikel wil lezers aantrekken met zijn sensationele titel en het gebruik van een onjuiste vertaling van zijn toespraak van een conferentie in München.
	Aziatische man in Cairo uit taxi gezet	In maart 2020 werd een persoon van Aziatische afkomst midden in het chaotische verkeer van Caïro uit een taxi gezet omdat hij hoestte en de chauffeur vreesde dat hij Corona zou overbrengen. De maker van de beelden hoorde mensen 'Corona. Corona' en: 'schop hem eruit' roepen. Het incident vond plaats aan het begin van de wereldwijde verspreiding van het Corona-virus. Egyptische ambtenaren verklaarden in die tijd het virus Egypte niet zou treffen omdat 'het in China leeft, niet in Egypte' en dat het daarom de Egyptische burgers niet zou treffen.

Tabel 5. De structuur en inhoud van de intromodule 'De aard van nepnieuws: tendensen in het verleden en heden'.

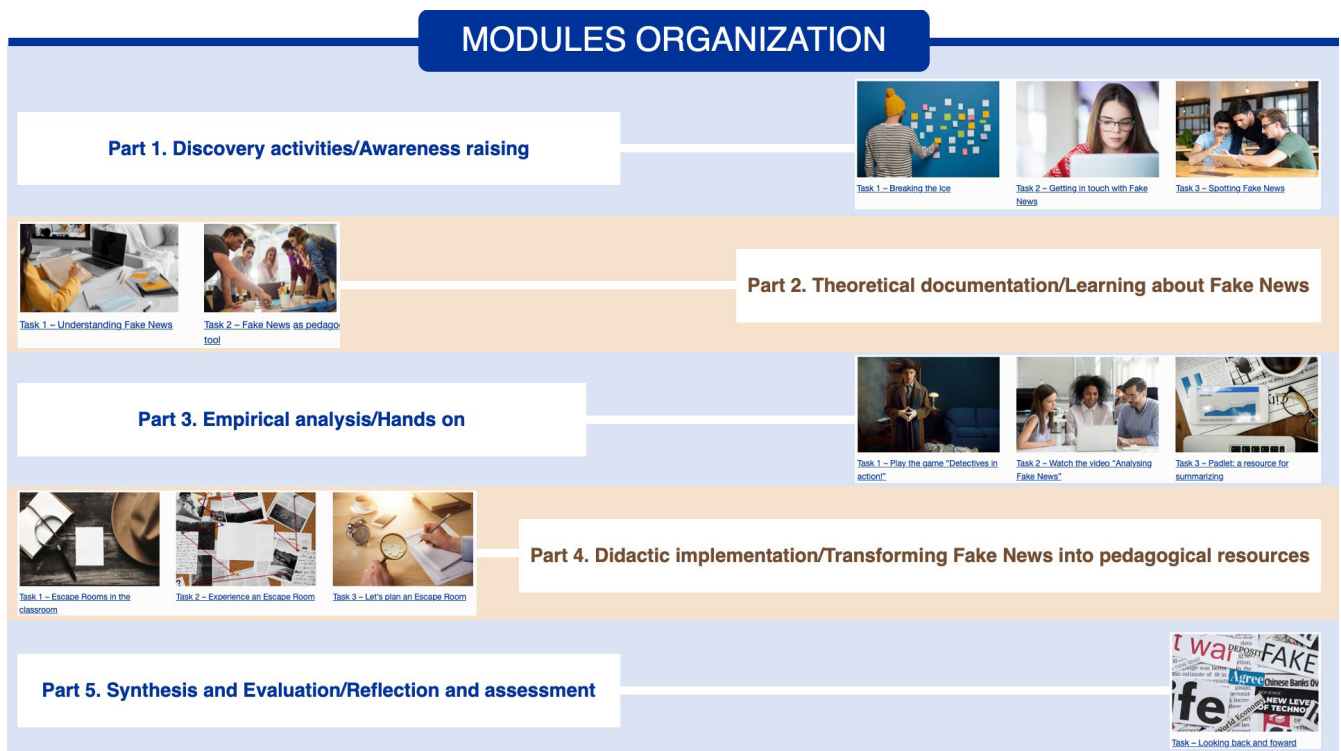
Zoals gezegd dient deze module als inleiding op het thema nepnieuws, om te leren over de productie, verspreiding en consumptie van nepnieuws door de tijden heen en in verschillende politieke en ideologische contexten. De module kan op verschillende manieren worden gebruikt. Als eerste optie kan de lezer beslissen om de hoofdstukken in de gepresenteerde volgorde of op een meer flexibele manier, in een proces van autonoom leren, te verkennen. Een tweede mogelijkheid is dat het wordt gebruikt als onderdeel van vakken of cursussen op scholen. Het CoMMITTEd-project, integreerde deze inleidende module in de taken van de meer specifieke interactieve e-modules voor lerarenopleidingen waarover beneden meer.

4.2 DE INTERACTIEVE E-MODULES

4.2.1 Organisatie en structuur

De twee ontwikkelde e-modules voor lerarenopleiding zijn elk onderverdeeld in vijf delen (zie figuur 5):

- Een eerste deel dat betrekking heeft op ontdekkingsactiviteiten, waar leerkrachten in contact kunnen komen met het concept en de voorbeelden van nepnieuws en hun bewustzijn betreffende het probleem van informatiestoornissen kunnen verhogen;
- Een tweede deel dat gericht is op theoretische documentatie, om meer te weten te komen over nepnieuws;
- Een derde deel, gericht op empirische analyse, zodat de gebruiker hands on kan werken door eigen stukken informatie te deconstrueren;
- Een vierde deel dat de nadruk legt op didactische implementatie, door nepnieuws om te zetten in pedagogische hulpmiddelen;
- Een vijfde deel voor zelfreflectie en evaluatie, om al het gedane werk samen te vatten en te evalueren.

Figuur 5. E-modules: organisatie en structuur.

Voorts bevat elk deel een of meer taken, gestructureerd volgens doelstellingen, leidende vragen en hulpmiddelen, die zijn ontwikkeld op basis van een verwachte tijdsduur - die noodzakelijkerwijs voor alle delen verschillend is.

4.2.2 Inhoud

In dit deel worden de twee e-modules inhoudelijk gepresenteerd.

De module Interculturele competentie ontwikkelen door nepnieuws over migranten en minderheden te analyseren

Deze module heeft als algemeen doel het ontwikkelen van vaardigheden in het interpreteren van en omgaan met anders-zijn door middel van de analyse van nepnieuws en de mechanismen van 'Othering' of 'Anders zijn'. Op basis daarvan zullen docenten nepnieuws analyseren, begrijpen wat het is, wat de mechanismen erachter zijn en wat de belangrijkste doelen ervan zijn. Daarvoor worden verschillende strategieën en (meertalige) middelen gebruikt, die theoretische concepten en praktische activiteiten omvatten, met speciale nadruk op het potentieel van zogenaamde escaperooms als pedagogisch instrument om interculturele competentie in de specifieke onderwerpen te bevorderen en te ontwikkelen. Zoals vermeld in het vorige deel, is deze module verdeeld in vijf onderdelen, die in de onderstaande tabel zijn opgenomen.

Onderdeel	Beschrijving
1 - Ontdekkings-activiteiten (8 uur)	<p>In dit onderdeel denk je na over de volgende zaken: Hoeveel tijd brengt je per dag online door? Hoeveel informatieconsumptie vertaalt zich dit in die tijd? Heb je je ooit afgevraagd of veel van die informatie misschien vals is. In die zin, hoe kun je deze valse informatie filteren?</p> <p>In dit eerste deel van de module zul je dus nepnieuws analyseren en begrijpen wat het zijn en welke mechanismen worden gebruikt om nepnieuws berichten te ontwikkelen. Daarnaast zult je in staat zijn om Nepnieuwsteksten en -beelden en de relatie tussen beide te analyseren en hun stilistische en visuele kenmerken te identificeren. Ten slotte zult je dankzij de opdrachten ook de gevolgen van elk nepnieuws item kunnen herkennen en overdenken.</p>
2 - Theoretische documentatie (4 uur)	<p>Nadat je de begrippen nepnieuws en valse informatie wat beter hebt leren kennen, moet je je nu richten op hun belangrijkste doelwitten. Waarom worden minderheden en kwetsbare mensen zo vaak tot zondebok gemaakt? Wat is de rol van de media in de processen van stereotypering en 'othering'? In dit deel willen we dat je kritische perspectieven op de genoemde onderwerpen ontwikkelt, aan de hand van wetenschappelijke teksten en theoretische kennis, met als uiteindelijk doel je bewust te maken van de waarde van inzicht in stereotypering en 'othering' voor onderwijs en leren.</p>
3 - Empirische analyse (3 uur)	<p>Nu je een korte weg hebt afgelegd langs valse informatie en nepnieuws, en nadat je in contact bent gekomen met de belangrijkste doelstellingen ervan, gaan we over tot de operationalisering van de theoretische kennis over stereotypering en 'othering'. Hier zul je verschillende middelen testen om linguïstische mechanismen en strategieën te identificeren die worden gebruikt om stereotypen en 'othering' te construeren en/of te versterken.</p>
4 - Didactische implementatie (13 uur)	<p>In dit langere deel willen we het potentieel van escaperooms als pedagogische strategie en hulpmiddel presenteren en belichten, en wijzen op hun toegevoegde waarde voor de ontwikkeling van interculturele competentie met betrekking tot nepnieuws. Verder kun je een escaperoom ervaren en verslagen bekijken van eerdere studenten en docenten die ze al hebben gespeeld. Ten slotte dagen we je uit om een escaperoom-activiteit te ontwerpen (en uit te voeren en te evalueren) die processen van 'othering' in de media deconstrueert.</p>
5 - Samenvatting/Evaluatie (2 uur)	<p>Voor het laatste deel van de module hebben we mogelijkheden voor je gecreëerd om te reflecteren op je deelname aan de module en te beoordelen hoe je interculturele competentie zich heeft ontwikkeld. Daarnaast word je ook aangemoedigd om mogelijke gebieden van professionele kennis te identificeren die verder moeten worden verdiept.</p>

Vervolgens krijg je bij elk onderdeel van deze module een overzicht van de specifieke taken en doelstellingen in verband met de operationele opleidingswerkzaamheden.

ONDERDEEL 1 - ONTDEKKINGSACTIVITEITEN

Taken	Doel(en)
1 - Wat is de lengte van de (valse) informatie die je consumeert? (2 uur)	Contact maken met een vooraf geselecteerde pool van nieuws en nepnieuws, waarbij de onderscheidende elementen worden geïdentificeerd.
2 - Wat maakt nepnieuws, nepnieuws? (2 uur)	Het identificeren van elementen in nepnieuws die de feiten manipuleren of verdraaien.
3 - Zijn alle nepnieuwsitems nep of zelfs nieuws? (2 uur)	Om te begrijpen waarom nepnieuws een onduidelijk begrip is en waarom alternatieve termen de voorkeur verdienen.
4 - Ik heb nooit nepnieuws gemaakt (2 uur)	Nepnieuws maken voor elke categorie van valse informatie (mis-, des- en malinformatie).
5 - Nepnieuws heeft altijd bestaan (Optioneel) (2 uur)	Meer kennis vergaren over het onderwerp.

ONDERDEEL 2 - THEORETISCHE DOCUMENTATIE

Taken	Doel(en)
1 - Reflecteren over (des-/ mis- en mal-) informatie (1 uur)	Begrijpen hoe (des/mis/mal) informatie opvattingen over minderheden en migranten vormt.
2 - Media, stereotypering en anders-zijn/ 'othering' (45 minuten)	De rol van de media bij stereotypering en anders-zijn/ 'othering' begrijpen.
3 - Waarom is het belangrijk om nepnieuws te reconstrueren? (45 minuten)	Begrijpen dat het vermogen om nepnieuws over minderheden te reconstrueren deel uitmaakt van interculturele competentie en kritisch burgerschap.
4 - Wat is de waarde van het begrijpen van stereotypering en 'othering' voor onderwijs en leren? (1u30min)	Nadenken over de toegevoegde waarde voor onderwijs en het verwerven van inzichten in de mechanismen van stereotypering en 'othering' in de massamedia.

ONDERDEEL 3 - EMPIRISCHE ANALYSE

Taken	Doel(en)
1 - Speel het spel 'Detectives in actie!' (1 uur)	Het spel uitproberen alsof je een van je leerlingen bent.
2 - Bekijk de video 'Analyse van nepnieuws' (1 uur)	Het identificeren van linguïstische mechanismen die leiden tot stereotypering en 'othering' door het bekijken van een video.
3 - Digitaal prikbord: een hulpmiddel voor het samenvatten (1 uur)	Het samenvatten van de specifieke strategieën die de 'othering' van migranten en minderheden ontwikkelen door het gebruik van een digitaal prikbord.

ONDERDEEL 4 - DIDACTISCHE IMPLEMENTATIE

Taken	Doel(en)
1 - Escaperooms in de klas (2 uur)	Het potentieel van escaperooms als pedagogische instrumenten begrijpen om samen uitdagingen aan te gaan betreffende het thema interculturele competentie en nepnieuws.
2 - Beleef een escaperoom (2 uur)	Een escaperoom ervaren.
	De ervaring begrijpen die een Escaperoom zijn gebruikers kan bieden.
	Nadenken over de mogelijkheden van escaperooms in de klas als pedagogisch instrument.
3 - Laten we een escaperoom plannen (2 uur)	Leren hoe je een escaperoom plant als pedagogische taak.
	Kennismaken met hulpmiddelen om een escaperoom te maken.
4 - Escaperooms in actie (4 uur)	Een escaperoom plannen, met als doel interculturele capaciteiten en begripsvaardigheden te bevorderen.
5 - Zelfreflectie (niet verplicht)	Uitvoering van en reflectie op de uitgevoerde escaperoom.
6 - Laten we nog meer escaperooms bekijken! (3 uur)	Het uitvoeren van een gemeenschappelijke evaluatie van uitgevoerde escaperooms.

ONDERDEEL 5 - SAMENVATTING /EVALUATIE

Taken	Doel(en)
1 - Individuele beoordeling (1 uur)	Een individuele beoordeling mogelijk maken.
2 - Hoe ver zijn we gekomen? (Niet verplicht) (1 uur)	De evaluatie van de module ontwikkelen door middel van een collectieve mondelinge discussie.

Deze digitale en interactieve e-module is bedoeld om leraren en lerarenopleiders te voorzien van vaardigheden en middelen om het fenomeen nepnieuws aan te pakken en zo bij te dragen aan hun professionele ontwikkeling. Het stimuleert de groei van kennis over het onderwerp nepnieuws; het bevordert de verwerving van didactische en digitale competenties, en het maakt contact mogelijk met pedagogisch materiaal voor gebruik in onderwijscontexten. Daarnaast geeft het ook aanbevelingen voor het gebruik ervan in de klas. Aangezien de belangrijkste focus van deze module ligt op het ontwikkelen van vaardigheden in het interpreteren van en omgaan met anders-zijn, vergroten de taken ook het bewustzijn van de gebruiker over hoe minderheden en migranten vaak het doelwit zijn van nepnieuws, dat hen gebruikt als zondebok voor maatschappelijke problemen in het algemeen.

De module Van het opsporen tot het gebruik van nepnieuws als pedagogisch instrument in een onderwijsomgeving: aandacht voor de ontwikkeling van interculturele competentie.

Deze module behandelt nepnieuws in educatieve scenario's, zoals het nadenken over het gebruik van nepnieuws als pedagogisch instrument en het verkennen van het pedagogisch potentieel ervan; het ontwikkelen van professionele kennis en vaardigheden over de implementatie van nepnieuws in specifieke en/of overkoepelende vakgebieden van het curriculum; en het nadenken over hoe het pedagogisch werken met nepnieuws de interculturele competentie van studenten en docenten kan vergroten. Docenten worden gestimuleerd het gesprek met studenten over nepnieuws aan te gaan en hun meningen te peilen over het onderwerp. Daartoe wordt toegang geboden tot informatieve en pedagogische hulpmiddelen die de gebruikers begeleiden bij de constructie, uitvoering en evaluatie van lesplannen. Hieronder wordt nader ingegaan op elk onderdeel van de module.

Onderdeel	Beschrijving
1 - Bewustmaking (3 uur)	Weet je wat nepnieuws is en hoe je feitelijke van valse informatie kunt onderscheiden? Is alle valse informatie even schadelijk en manipulatief? Is alle nepnieuws even schadelijk voor minderheden? En waarom zijn minderheden zo'n populair doelwit van nepnieuws-producenten? In dit eerste deel van de module zul je nadenken over je eigen ervaringen met de consumptie van nepnieuws. Je zult ook nadenken over wat je persoonlijke leerdoelen in termen van professionele ontwikkeling zijn voor deze module.
2 - Leren over nepnieuws (4 uur)	In dit onderdeel ontwikkel je je theoretische kennis over deze informatiestoornis. Na onze selectie van theoretische bronnen kun je wellicht nadenken over de aard van nepnieuws en over hoe dit verband houdt met een gebrek aan digitale en mediageletterdheid en aan kritische denkvaardigheden. Deze reflectie maakt de weg vrij om na te denken over hoe je deze kennis kunt integreren in toekomstige lesplanning.
3 - Hands On (4 uur)	Tot nu toe hebben we besproken wat nepnieuws is en wat het moeilijk maakt om het te identificeren en te categoriseren. Nepnieuws deconstrueren is niet altijd een gemakkelijke taak, als je het in de klas wilt introduceren, als pedagogisch hulpmiddel. In dit deel van de module ga je verder dan je eigen overwegingen over wat nepnieuws is en bekijk je en reflecteer je op het werk van fact-checking platforms. Je zult ook technische vaardigheden verwerven om je eigen discours en multimodale analyse van nepnieuws te ontwikkelen en zelf aan de slag gaan door je eigen stuk desinformatie te deconstrueren.
4 - Nepnieuws omzetten in pedagogische middelen (7 - 11 uur)	De tijd is gekomen om na te denken over hoe je nepnieuws in je onderwijs kunt integreren. In dit deel van de module word je ertoe aangezet om een specifieke pedagogische volgorde te ontwikkelen. Om dat te doen, zul je leren over projecten die nepnieuws op school proberen aan te pakken en over de perspectieven van de leerlingen. Op basis van die kennis is het de bedoeling een eigen leeractiviteit te ontwerpen die gebruik maakt van nepnieuws. Idealiter richt je je op nepnieuws over minderheden om interculturele competentie te bevorderen. Je wordt gevraagd na te denken over de specifieke doelstellingen van je lesactiviteit terwijl je nepnieuws omzet in een pedagogisch hulpmiddel.
5 - Reflectie en beoordeling (2 uur)	In dit laatste deel van de module word je gevraagd na te denken over de invloed die je deelname aan de taken heeft gehad op je professionele ontwikkeling. Wat heb je geleerd en welke vaardigheden denk je verder te moeten ontwikkelen? Bent je van plan lessen over nepnieuws en intercultureel leren verder te implementeren in je onderwijs?

Vervolgens krijg je bij elk onderdeel van deze module een overzicht van de specifieke taken en doelstellingen in verband met de operationele opleidingswerkzaamheden.

ONDERDEEL 1 - BEWUSTMAKING

Taken	Doel(en)
1 - Het ijs breken (30 minuten)	Contact maken met het onderwerp van nepnieuws.
2 - In contact komen met nepnieuws (30 minuten)	In contact komen met harde gegevens over nepnieuws.
3 - Nepnieuws herkennen (2 uur)	Nepnieuws zoeken, uitleggen hoe moeilijk het is het te identificeren en een voorlopige lijst van kenmerken opstellen.
	Nepnieuws in verband brengen met de kenmerken van de teksten, ideologische vooringenomenheid, agenda's.
	Nepnieuws definiëren en vergelijken met de begrippenlijst van het project.

ONDERDEEL 2 - LEREN OVER NEPNIEUWS

Taken	Doel(en)
1 - Inzicht in nepnieuws (3 uur)	De perspectieven van de leerlingen op het gebruik van nepnieuws als pedagogische middelen samenvatten.
	Een presentatie houden over een van de voorgestelde onderwerpen (individueel of in groepjes): definitieproblemen, problemen bij het categoriseren van nepnieuws, problemen bij het identificeren van nepnieuws, nepnieuws en digitale geletterdheid, nepnieuws en kritisch denken, nepnieuws en informatiegeletterdheid.
2 - Nepnieuws als pedagogisch hulpmiddel (1 uur)	Het potentieel van nepnieuws voor toekomstige lessen bespreken.
	Werken aan strategieën om nepnieuws op te sporen en te analyseren.

ONDERDEEL 3 - HANDS ON

Taken	Doel(en)
1 - Kennismaken met nepnieuws (30 minuten)	Een persoonlijke lijst opstellen van de kenmerken van nepnieuws.
2 - Het identificeren van nepnieuws (30 minuten)	Op het internet circulerende lijsten vergelijken van hoe nepnieuws te identificeren.
	Het werk van fact-checking platforms begrijpen en erover nadenken.
3 - Heroverweging van de zelfperceptie van nepnieuws (2 uur)	De lijst met criteria om nepnieuws te identificeren uit het eerste onderdeel herzien door elementen toe te voegen of te verwijderen.
4 - Nepnieuws analyseren (2 uur)	Het analyseren van nepnieuws (zoals geïdentificeerd in deel 1) op basis van een databasesjabloon.

ONDERDEEL 4 - NEPNIEUWS OMZETTEN IN PEDAGOGISCH MATERIAAL

Taken	Doel(en)
1 - Nepnieuws zien vanuit een pedagogisch perspectief (2 uur)	Informatie inwinnen over informatievaardigheden en kritisch denken in onderwijscontexten.
2 - Nepnieuws vanuit het perspectief van de leerlingen (1 uur)	Didactische principes van nepnieuws ontdekken vanuit het perspectief van de leerlingen.
	De perspectieven van de leerlingen op het gebruik van nepnieuws als pedagogische middelen samenvatten.
3 - Planning van een leeractiviteit met nepnieuws (4 uur)	Een leeractiviteit plannen, gebaseerd op de taken 1 en 2, die in verschillende vakgebieden kan worden uitgevoerd.
4 - Experimenteren met nepnieuws op school (4 uur)	De toegepaste pedagogische reeks uitvoeren en erover nadenken.

ONDERDEEL 5 - REFLECTIE EN EVALUATIE

Taken	Doel(en)
1 - Terug- en vooruitkijken (2 uur)	Evaluatie van de module door middel van een gemeenschappelijke mondelinge discussie (focusgroep) (niet verplicht).
	Een reflectieve beoordeling schrijven.

In het algemeen beoogt deze interactieve e-module het begrip van het nepnieuws-thema te bevorderen, evenals de ontwikkeling van analytische vaardigheden met betrekking tot dit specifieke gebied, om docenten aan te moedigen nepnieuws in de klas te brengen. Bovendien valt de ontwikkeling van didactische competenties op, die verband houden met de omzetting van nepnieuws-items in pedagogische leermiddelen (en het gebruik ervan op scholen), en de verbetering van de interculturele competentie van leerkrachten, waarbij het bewustzijn van de gevolgen van stereotypering en 'othering'-processen wordt bevorderd.

4.3 SUGGESTIES VOOR GEBRUIK

De twee interactieve e-modules voor lerarenopleidingen, aangevuld met de inleidende module, zijn geschikt voor gebruik door zowel zelfstandige als institutionele gebruikers. Hieronder geven we enkele richtlijnen voor het gebruik in elk van deze contexten.

4.3.1 Als e-module voor zelfstudie

De e-modules kunnen worden gebruikt in een context van zelfstudie, hetzij in initiële lerarenopleidingen, als hulpmiddel bij de opleiding, of in in-service onderwijs, in een perspectief van professionele ontwikkeling, of in postdoctorale lerarenopleidingen of, eenvoudigweg, door individuen die meer willen weten over dit onderwerp.

In initiële lerarenopleidingen is het uiterst belangrijk om de ontwikkeling van autonomie te bevorderen en de overgang van het ene schoolniveau naar het andere, in dit geval bij de intrede in het hoger onderwijs, te begeleiden. Dit kan worden aangepakt in verschillende curriculaire eenheden, voornamelijk in onlinecursussen, en onze e-modules kunnen een van die cursussen worden. In de context van de overgang van voortgezet naar hoger onderwijs, met de toenemende digitalisering van onderwijs- en leerpraktijken, zijn digitale geletterdheden bovendien belangrijk om academisch succes te boeken. Studenten moeten bijvoorbeeld vaardigheden ontwikkelen om: i) te navigeren op verschillende onderwijs- en leerplatforms, zoals Moodle, EAD Box, MOOC; ii) hulpmiddelen te gebruiken zoals Padlets, Forums, Chats, enz.; iii) hulpmiddelen te ontwikkelen zoals video's, audio's, multimodale teksten, e-books en podcasts. In elk van deze situaties kunnen docenten het leerproces volgen en feedback geven. Leerlingen kunnen autonoom en vrij leren of semi-geleide lijnen volgen, volgens hun behoeften of leerritme, met momenten van reflectie. De oefening van kritisch denken is zeer relevant om iemand aan het denken te zetten over nepnieuws, of om argumenten te ontwikkelen om misleidende berichten het hoofd te bieden. Studenten hoeven niet op school te zijn om deze dingen te leren, ze kunnen ook thuis zijn, of ergens anders.

In de bijscholing van leerkrachten kan de verbinding tussen theorie en praktijk worden onderzocht door voorbeelden te delen die door bijscholers worden aangereikt. Aangezien het ontwikkelen van weerbaarheid om met nepnieuws om te gaan tegenwoordig een van de belangrijkste kwesties is, is het van cruciaal belang om modules op te nemen over strategieën om ze te ontcrachten, in voortgezette opleidingen, gespecialiseerde opleidingen en open cursussen. Juist omdat de doelgroep in deze situatie wordt gevormd door docenten, professionals die al werken en een strak werkschema hebben, is de mogelijkheid om hun kennis bij te werken op momenten dat zij beschikbaar zijn van fundamenteel belang. Dit betekent echter niet dat zij geen deadlines hebben die in het schema van elke module zijn aangegeven, volgens de eigen criteria van de opleider. Elke module kan verschillende taken hebben, en elke taak heeft specifieke instructies in verband met timing en inhoud, alsook middelen die de leraren in opleiding moeten gebruiken - deze taken kunnen bijvoorbeeld in kleine projecten met hun leerlingen worden nagespeeld. De lerarenopleider kan, volgens zijn/haar eigen instructies, de ontwikkeling van de uitvoering van elke taak volgen en suggesties doen voor verbetering, zodat leraren in opleidingen goede resultaten kunnen behalen.

Kortom, onafhankelijk van de opleidingsmodaliteiten, initiële lerarenopleidingen, lerarenopleidingen in-service, individuele of zelfs postdoctorale opleidingen, is de cursus verdeeld in onderdelen en heeft elk onderdeel verschillende taken. Bovendien kan de gebruiker specifieke onderdelen en activiteiten van de twee e-modules kiezen en deze naar eigen interesse combineren, in wat men een 'e-module à la carte' zou kunnen noemen, die meer individueel gericht is. Het is wenselijk dat er een evenwicht is in het aantal taken dat in elke module moet worden uitgevoerd en tussen theorie en praktijk. Tijdens de hele cursus kunnen de cursisten reflecties schrijven of de taken die zij hebben voltooid uploaden naar een cursusforum of naar een digitaal prikbord. Op die manier kunnen alle deelnemers het werk van iedereen zien en over de praktijk nadenken. De follow-up tijdens de cursus kan op verschillende manieren gebeuren, afhankelijk van de doelstellingen van de cursus. De lerarenopleider kan alleen ingrijpen als de cursisten daarom vragen, of omdat hij/zij vaststelt dat het nodig is. Een andere mogelijkheid is om aan elke deelnemer een critical friend (dit kan een collega-leraar zijn) toe te wijzen, om het proces van professionele ontwikkeling te begeleiden en te ondersteunen. Deze modaliteit kan worden gecertificeerd, net als elke andere cursus die in een klaslokaal in aanwezigheid van een leraar wordt ontwikkeld.

4.3.2 Als onderdeel van lerarenopleidingen

Met betrekking tot lerarenopleidingen stellen wij drie onderwijssettings voor waarin de e-modules kunnen worden toegepast:

- Initiële lerarenopleidingen;
- In-service lerarenopleidingen;
- Postdoctorale lerarenopleidingen.

Initiële lerarenopleidingen

In de initiële lerarenopleiding, op bachelor- en masterniveau (1e en 2e Bologna-cyclus), kunnen de twee e-modules worden geïntegreerd in de curricula van verschillende disciplines (theoretisch-praktisch en praktisch) met als doel competenties te ontwikkelen met betrekking tot de ontwikkeling van: kennis betreffende het begrijpen en bespreken van concepten die verband houden met nepnieuws; communicatie, taal en geletterdheid (met name digitaal); toegepaste kennis, ter bevordering van het vermogen om de sociale realiteit te lezen en kwesties in verband met nepnieuws te problematiseren; evaluatie en kritische tekstanalyse. Het werk rond de ontwikkeling van deze competenties kan disciplines integreren in het curriculum van initiële lerarenopleidingen, zoals: taaldidactiek, onderwijssociologie, onderwijspsychologie, burgerschap en onderwijsinterventie, onderwijstechnologieën, creativiteit en expressie, en ook in onderdelen van de inleiding tot de beroepspraktijk, door het opzetten en uitvoeren van pedagogisch-didactische projecten die het nepnieuws als didactische middelen integreren.

In deze context van initiële opleidingsprogramma's kunnen de twee e-modules ook bijdragen tot de ontwikkeling van transversale competenties, door de uitvoering ervan in opleidingscontexten met verschillende curricula, met de mogelijkheid micro-credentials te vormen die in verschillende contexten van formeel en niet-formeel onderwijs zoals scholen, studiecentra, bibliotheken, centra voor levende wetenschap en musea kunnen worden ontwikkeld.

Bijscholing van leraren

De bijscholing van leraren kan verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de doelstellingen en verwachtingen van de cursisten, en kan worden opgezet in:

- **Cursussen die specifiek** gericht zijn op docenten die werken op gebieden die rechtstreeks verband houden met het thema in kwestie (taal, burgerschap, technologieën, geschiedenis); deze cursussen worden gepland, gestructureerd en georganiseerd in verschillende delen, die gewoonlijk een theoretische of theoretisch-praktische component omvatten. Het theoretische deel kan de behandeling omvatten van de concepten die verband houden met nepnieuws en het theoretisch-praktische de mogelijkheid van hun toepassing op pedagogische projecten. Een methodologische mogelijkheid is de ontwikkeling van actie-onderzoeksprojecten, individueel of gezamenlijk opgezet, curriculair en lokaal ingevoegd, te ontwikkelen met studenten of met de verschillende onderwijsactoren. Deze opleidingen zouden geaccrediteerd en gecertificeerd kunnen worden, met gevolgen voor de loopbaanontwikkeling van de leerkrachten;
- **Kortlopende opleidingsprogramma's** voor leraren, hoofdzakelijk van het bewustmakingstype, transversaal gericht op leraren van alle gebieden en op alle elementen van de schoolgemeenschap, en deze opleiding kan worden geaccrediteerd in opleidingscursussen;
- **Pedagogische projecten**, te ontwikkelen in scholen, geïntegreerd in permanente opleidingsacties, waarbij verschillende onderwijsactoren betrokken zijn en in een logica van onderzoek-actie en participatief onderzoek. Een dergelijk project kan worden ontwikkeld in groepen van verschillende omvang en kenmerken, waarbij studenten, docenten (van verschillende jaren, vakken en leerplannen) of zelfs de gehele schoolgemeenschap betrokken zijn.

Postdoctorale lerarenopleidingen

Postdoctorale lerarenopleidingen vormen, zowel op (onderzoeks-) master- als PhD-niveau, in een perspectief van levenslang leren, een relevante setting voor het gebruik van de e-modules. In dit geval kunnen de e-modules, naast het gebruik ervan in specifieke vakken, zoals hierboven uiteengezet, met betrekking tot de initiële lerarenopleiding, met aanpassingen worden geïntegreerd in onderzoeksprojecten van (student-)leraren.

In een dergelijk perspectief is een verscheidenheid aan onderwijsonderzoeksprojecten geschikt voor het gebruik van deze e-modules, vooral die welke erop gericht zijn te begrijpen hoe de digitale geletterdheid van leraren en studenten kan worden vergroot, zodat opleiding en onderzoek met elkaar in verband kunnen worden gebracht, en methodologisch worden ingekaderd door onderzoek-actie en participatieve benaderingen.

De boodschap van onze tijd lijkt te zijn dat 'de SARS-COVID-pandemie voorbij is, maar nepnieuws blijft'. Dit brengt ons tot de noodzaak om middelen te ontwikkelen die niet uitgeput zijn in de tijd, maar kunnen worden bekeken en herzien in het licht van nieuwe pandemieën, gebeurtenissen of gebeurtenissen. Met andere woorden: middelen die transversaal zijn voor verschillende kwesties, die bestand zijn tegen het verstrijken van de tijd, het ontstaan van nieuwe historische omstandigheden, en de opkomst van nieuwe technologieën en digitale omgevingen met het potentieel om nog realistischer nepnieuws te ontwikkelen (zoals Chatboots en ChatGPT). Wat lijkt te blijven is niet zozeer de COVID-pandemie, maar het blijvende karakter van twee problemen, die elkaar in het verleden hebben gekruist en zeker ook in de toekomst aanwezig zullen zijn: de circulatie en consumptie van nepnieuws en de gerichtheid op migranten en minderheden in deze discoursen. De CoMMITTEd-groep erkent dit probleem en is van mening dat het essentieel is transversale competenties te ontwikkelen (zoals die welke in de tabellen 1 en 2 worden opgesomd) om nepnieuws te bestrijden, zowel bij leraren als bij studenten, en lerarenopleidingen (initiële en voortgezette opleiding) te ontwerpen die deze competenties in hun inhoud opnemen.

Bijgevolg is de boodschap die wij in dit E-Handboek trachten over te brengen vrij eenvoudig: hoewel het verschijnsel nepnieuws niets bijzonder nieuws is, is het vandaag, gezien de ongekeerde blootstelling van alle leden van onze samenleving aan digitale technologieën en sociale netwerken, van het grootste belang dit probleem ernstig te behandelen. Dit geldt in het bijzonder voor de opkomende generatie

- de schoolkinderen van vandaag, die vaak de neiging hebben het grootste deel van hun informatie van sociale netwerken te ontvangen via willekeurige berichten of door zich te abonneren op diverse beroemdheden en influencers.

Dit E-Handboek stelt daarom niet alleen het probleem aan de orde, maar beschrijft en biedt ook een aantal kant-en-klare hulpmiddelen die, naar wij hopen, van nut zullen zijn voor degenen die al lesgeven in digitale geletterdheid of bepaalde onderwerpen die daarmee verband houden, of die geïnteresseerd zijn in de invoering ervan in hun curriculum of in buitenschoolse activiteiten. Deze hulpmiddelen zijn: 1. een algemeen overzicht van de huidige stand van zaken op het gebied van nepnieuws in het bijzonder en digitale en mediageletterdheidsstudies in het algemeen en het belang van deze studies voor het grote publiek; 2. een gedetailleerde beschrijving van dit project; 3. een beschrijving van het meertalige nepnieuws-observatorium, waar nepnieuws met betrekking tot het thema van COVID-19 en migranten in vijf talen wordt gepresenteerd en geanalyseerd (deel 3) met suggesties voor gebruik, en 4. een beschrijving van twee modules voor lerarenopleidingen, eveneens met suggesties voor gebruik (deel 4).

Naast deze evidente toepassingen die we hierboven hebben besproken, hopen we met dit E-Handboek, waarin de resultaten van het CoMMITTEd-project zijn verwerkt, bij te dragen aan drie belangrijke kwesties in de hedendaagse pedagogie:

- Het ontwikkelen van nieuwe contexten voor onderwijzen en leren, en voor lerarenopleiding (hetzij autonoom, hetzij geïntegreerd in onderwijsprogramma's);
- Het bedienen van onderwijsprofessionals die bezig zijn met het ontwikkelen van hun vaardigheden en met het zoeken naar nieuw lesmateriaal want, zoals we weten, is het bijwerken van lesmateriaal en het introduceren van nieuwe, relevante onderwerpen van groot belang voor de professionele ontwikkeling van leraren.

CoMMITTEd vestigt in het bijzonder de aandacht op de mechanismen achter het ontstaan van nepnieuws en de daaruit voortvloeiende verspreiding ervan, aan de hand van het voorbeeld van de recente COVID-19-pandemie en de rol die migranten en minderheden werd toegeschreven als een van de hoofdrolspelers van nepnieuws. We hopen dat de mechanismen die we hebben blootgelegd om migranten en minderheden in nepnieuws tot zondebok te maken en de middelen die we hebben ontwikkeld het bewustzijn van ons doelpubliek over deze kwesties zullen vergroten, en we hopen dat deze middelen nuttig zullen zijn in andere contexten. De informatie

die we in dit E-Handboek hebben gepresenteerd is verre van volledig, maar we hopen te hebben bijgedragen tot de bewustwording van mechanismen van 'othering' die gericht zijn op kwetsbare groepen en die in tijden van crisis met pseudo-verklaringskracht worden gebruikt. Zelfs als de COVID-pandemie verdwijnt, zijn CoMMITTEd en zijn producten een wake-up call voor toekomstige uitdagingen en dienen zij de ontwikkeling van een publiek geheugen, waardoor we kunnen leren van het verleden om rechtvaardiger en gelijkwaardiger, minder bevooroordeelde samenlevingen op te bouwen. Bewust zijn van nepnieuws over migranten en minderheden tijdens de COVID-pandemie bereidt ons voor op het omgaan met nepnieuws over dezelfde en vergelijkbare groepen in andere moeilijke tijden.

- Ang, B., Anwar, N., & Jayakumar, S. (2021). Disinformation & FakeNews: Meanings, Present, Future. In S. Jayakumar, B. Ang & N. Anwar (Eds.), *Disinformation and Fake News* (3-20). Palgrave Macmillan.
- Belshaw, D. (2016). Digital literacies have a civic element. Blogpost. *Literacies*, 8 Nov 2016. <http://literaci.es/civic-element-digilit>
- Bozdağ, Ç., Neag, A., & Leurs, K. (2022). Editorial: Inclusive Media Literacy Education for Diverse Societies. *Media and Communication*, 10(4), <https://doi.org/10.17645/mac.v10i4.6625>.
- Breeze, R. (2021). Claiming credibility in online comments: Popular debate surrounding the COVID-19 vaccine. *Publications*, 9(3), 34. <https://doi.org/10.3390/publications9030034>
- Breeze, R. & Gintsburg, S. (forthcoming). Exploiting the crisis: populists, migration, minorities and Covid-19. In N. Thielemann & D. Weiss (Eds.), *Remedies against the pandemic: How politicians communicate crisis management*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Multilingual Matters.
- Center for News Literacy. (2016). What is news literacy? <https://www.centerfornewsliteracy.org/what-is-news-literacy>.
- Cope & Kalantzys (2009). Multiliteracies: New Literacies, New Learning. *Pedagogies: An International Journal*, 4, 164-195
- Dogrueel, L., Masur, Ph., & Joeckel, S. (2021a). Development and Validation of an Algorithm Literacy Scale for Internet Users. *Communication Methods and Measures*, 16(2), 115-133. <https://doi.org/10.1080/19312458.2021.1968361>
- Dogrueel, L. (2021b). What is Algorithm Literacy? A Conceptualization and Challenges Regarding its Empirical Measurement. In M. Taddicken, & C. Schumann (Eds.), *Algorithms and Communication* (67-93). Berlin <https://doi.org/10.48541/dcr.v9.3>
- European Commission (2022a). *Final report of the Commission expert group on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training*. URL <https://data.europa.eu/doi/10.2766/283100>.
- European Commission (2022b). *Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training*. URL <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28248>.
- European Commission (2019). Key competences for lifelong learning. URL <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1>
- Herman, E. S., & Chomsky, N. (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. Pantheon Books.
- Holmes W., Bialik M., & Fadel C. (2019). *Artificial intelligence in education: promises and implications for teaching and learning*. Center for Curriculum Redesign, available at <https://drive.google.com/file/d/1lmzlbhKvYyRB6J0USCndqXitmVgsfTbl/view>
- Holmes, W., Persson, J., Chounta, I.-A., Wasson, B., & Dimitrova, V. (2022). *Artificial Intelligence and Education: A critical view through the lens of human rights, democracy and the rule of law*. Council of Europe Publishing.

Jayakumar, S., Ang, B., & Anwar, N. (Eds.) (2021). *Disinformation and Fake News*. Palgrave Macmillan.

Khaldarova, I., & Pantti, M. (2016). Fake News. *Journalism Practice*, 10(7), 891-901, DOI: <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1163237>

Koltay, T. (2017). Data literacy for researchers and data librarians. *Journal of Librarianship and Information Science*, 49(1) 3-14.

Kress, G., & van Leeuwen, T. (2021, 3rd edition). *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. Routledge.

Lippman, W. (1922). *Public Opinion*. Harcourt, Brace & Co.

Marwick, A., & Lewis, R. (2017). *Media manipulation and disinformation online*. Data & Society Research Institute.

Melo-Pfeifer, S., & Dedecek Gertz, H. (2022). Transforming Disinformation on Minorities Into a Pedagogical Resource: Towards a Critical Intercultural News Literacy. *Media and Communication*, 10(4). DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.v10i4.5708>.

Musolff, A., Breeze, R., Kondo, K., & Vilar-Lluch, S. (Eds.) (2022). *Pandemic and Crisis Discourse. Communicating COVID-19 and Public Health Strategy*. Bloomsbury.

New London Group (1996). A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. *Harvard Educational Review*, 66, 60-92.

Parker, L. (Ed.) (forthcoming). *Education in the age of misinformation*. Palgrave Macmillan.

Piccardo et al (Eds.) (2022). *The Routledge Handbook of Plurilingual Language Education*. Routledge.

Sádaba, C., & Salaverría, R. (2023). Combatir la desinformación con la alfabetización mediática: análisis de las tendencias en la Unión Europea. *Revista Latina de Comunicación Social*.

Schwarzenegger, C., & Wagner, A. (2018). Can it be hate if it is fun? Discursive ensembles of hatred and laughter in extreme right satire on Facebook. *Studies in Communication and Media*, 7(4), 473-498. <https://doi.org/10.5771/2192-4007-2018-4-473>.

Tully, M. (2021). News literacy and misinformation. In H. Tumber & S. Waisbord (Eds.), *The Routledge companion to media disinformation and populism* (480-488). Routledge.

Trültzsch-Wijnen, C. W. (2020). *Media literacy and the effect of socialization*. Springer.

Tumber, H. & Waisbord, S. (Eds.) (2021). *The Routledge companion to media disinformation and populism*. Routledge.

Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking* (Vol. 27, 1-107). Strasbourg: Council of Europe.

Wodak, R. (2021, 2nd edition). *The politics of fear: The shameless normalization of far-right discourse*. SAGE.

Als je niet vindt wat je zoekt, kunt je de volgende woordenlijsten proberen:

- Nepnieuws (en hoe het te bestrijden): begrippenlijst: <https://libraryguides.mdc.edu/FakeNews/Glossary>
- Omgaan met propaganda, desinformatie en nepnieuws: <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>
- Nepnieuws woordenlijst: Top 10 woorden om te weten: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/zf89vwx>

AGNOTOLOGIE:

Agnotologie is de discipline die bestudeert hoe strategieën van het opzettelijk inboezemen van twijfel en/of onwetendheid routinematig worden gebruikt door politici en bedrijven met het doel hun winst te vergroten.

ASTROTURFING:

Astroturfing is de poging om de indruk te wekken dat een beleid, persoon of product op grote schaal door de bevolking wordt gesteund, terwijl die steun nauwelijks bestaat. Meerdere online identiteiten en valse pressiegroepen worden gebruikt om het publiek te doen geloven dat het standpunt van de astroturfer het algemeen aanvaarde standpunt is.

CLICKBAIT:

Een clickbait is een klikbare internetinhoud, zoals koppen en afbeeldingen, die de lezer naar een andere website (soms meerdere websites) moet leiden. Clickbait-inhoud is meestal misleidend, omdat deze alleen bedoeld is om de aandacht van de lezer te trekken.

GASLIGHTING:

Gaslighting is een uitgebreide en verraderlijke techniek van misleiding en psychologische manipulatie, die gewoonlijk door één bedrieger, of 'gaslichter', gedurende een langere periode op één slachtoffer wordt toegepast. Het effect is om geleidelijk het vertrouwen van het slachtoffer in zijn eigen vermogen om waarheid van onwaarheid te onderscheiden, goed van fout, of werkelijkheid van schijn, te ondermijnen, waardoor hij pathologisch afhankelijk wordt van de gaslichter in zijn denken of voelen. De term is afgeleid van de titel van een Brits toneelstuk uit 1938, Gas Light, dat vervolgens in het Verenigd Koninkrijk (1940) en de Verenigde Staten (1944) als film werd geproduceerd.

BEGRIPPENLIJST

INTERCULTUREEL ONDERWIJS:

Intercultureel onderwijs is het streven overal ter wereld onderwijssystemen te ontwikkelen waarin leerlingen tijdens hun schoolopleiding taal- en interculturele competenties bij worden gebracht die hen in staat stellen effectief als burgers te functioneren, kennis te verwerven en een open houding tegenover anderen (Othering, zie beneden) te ontwikkelen.

KRITISCH CULTUREEL BEWUSTZIJN:

Cultureel bewustzijn betekent gevoelig zijn voor de verschillen en overeenkomsten tussen culturen bij het communiceren of omgaan met leden van andere culturele groepen. Culturele gevoeligheid omvat het bijbrengen van waarden, houdingen en kennis die openheid en respect tonen voor verschillende culturen, religies, talen, manier van kleden en communicatiestijlen. Cultureel bewustzijn wordt vaak door elkaar gebruikt met andere termen, zoals 'culturele veiligheid' en 'culturele competentie'. Toch moet kritisch cultureel bewustzijn, zoals we door theoretici uit verschillende velden worden gewaarschuwd (zie Rampton, 2016), niet vervallen in de pasklare vieringen van 'anything goes' (alles is goed) en van 'permanente overkoepelende hybriditeit'.

KRITISCHE DISCOURSANALYSE (CDA):

CDA is een tak van discoursanalyse die geworteld is in het concept van macht en machtsongelijkheid. In het algemeen gaat CDA ervan uit dat macht een sleutelement is van elke sociale handeling. Vooral institutioneel gereproduceerde macht staat centraal in het CDA. Het doel van CDA is dus het analyseren en interpreteren van zowel ondoorzichtige als transparante structurele relaties van dominantie, discriminatie, stigmatisering en stereotypering via openlijke en verborgen macht en controle zoals die zich manifesteren in en via taal.

MEME:

Een meme is een idee, gedrag, stijl of gebruik dat zich in een cultuur van persoon tot persoon verspreidt; een grappige of interessante foto, video, enz. die via het internet wijd verspreid wordt.

MULTIMODALITEIT:

Multimodaliteit is de toepassing van meerdere registers of vormen van geletterdheid binnen één medium. Om bijvoorbeeld een weersvoorspelling op televisie te begrijpen, moet men gesproken taal, geschreven taal, weerspecifieke taal, geografie en symbolen begrijpen.

NEPNIEUWS:

Nepnieuws is nieuws dat 'volledig verzonnen is, gemanipuleerd om op geloofwaardige journalistiek te lijken en maximale aandacht en daarmee reclame-inkomsten te trekken'. De definitie wordt vaak uitgebreid tot websites die verdraaide, gedecontextualiseerde of dubieuze informatie verspreiden via - bijvoorbeeld - clickbaiting-koppen die de feiten van het verhaal niet weergeven, of vooringenomenheid veroorzaken.

7

BEGRIPPENLIJST

OTHERING/ OTHERISATIE:

Othering is een manipulatieve houding tegenover anderen. Het gaat erom een bepaalde individuen/groepen van individuen op een negatieve manier anders te doen lijken, waarbij 'zij' worden onderscheiden van een veronderstelde 'wij'. Othering wordt vaak gebruikt om minderheidsgroepen tot zondebok te maken.

SAMENZWERINGSTHEORIE:

Een samenzweringstheorie is een theorie die een gebeurtenis verklaart als het resultaat van een complot van een vermeend geheime groep of organisatie. Het is een geloof dat een bepaalde onverklaarbare gebeurtenis door een dergelijke groep is veroorzaakt. Het idee is dat veel belangrijke politieke gebeurtenissen of economische en sociale trends het resultaat zijn van geheime complotten die grotendeels onbekend zijn bij het grote publiek.

SHAREBAIT:

Website-inhoud die alleen bestaat om gedeeld te worden, gericht op het genereren van reclame-inkomsten, vooral ten koste van de kwaliteit of nauwkeurigheid.

STEREOTYPE:

Een actie of een boodschap die een bijproduct is van de handeling om zich te conformeren aan een vast of algemeen patroon. Dit zelfstandig naamwoord verwijst vooral naar een vaak over gesimplificeerd of bevooroordeeld mentaal beeld van een individu met de typische, vaak negatieve kenmerken van een groep waartoe dat individu behoort.

STIGMA:

Stigma is een kenmerk dat gedevalueerde stereotypen overbrengt. Na de eerdere uitwerking van het begrip door Erving Goffman (1969) is in psychologisch en sociaal-psychologisch onderzoek nagegaan hoe stigma op microniveau werkt en het welzijn van gestigmatiseerde personen beperkt. Meer recentelijk hebben sociologen de dimensies van stigmatisering op macroniveau bestudeerd, waarbij ze de structurele oorzaken, de gevolgen voor de bevolking en de collectieve reacties hebben belicht.

VOORINGENOMENHEID:

Vervormd oordeel in het voordeel of nadeel van een bepaald individu/groep individuen/fenomeen.

VOORoorDEEL:

Negatieve vooringenomen houding ten opzichte van een bepaalde groep mensen, verschijnsel, enz. Vooroordelen worden meestal geassocieerd met ongefundeerde afkeer en wantrouwen.

WOKE/ WOKEISM/ WOKERY:

Houding van mensen die overdreven gevoelig reageren op sociale en politieke kwesties. Wokeism wordt gewoonlijk geassocieerd met extreem-liberale en extreem-linkse politieke bewegingen.

BEGRIPPENLIJST

YELLOW JOURNALISM:

Een term die in de Verenigde Staten wordt gebruikt voor het gebruik van goedkoop sensationele of gewetenloze methoden in kranten en online media om lezers aan te trekken of te beïnvloeden.

Project 2020-1-DE01-KA226-HE-005742